

16+

Сцяжынамі
кніжнай
Масквы
стар. 4

Чуўся крык
збалелай
душы
стар. 5

Скорабагатаў:
музыка
святая
стар. 14-15

Дзеля зацікаўленай дзятвы

Фота дадана Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеем Якуба Коласа.

Валяр'яна Жолтак «У Люсінскай школе», 1959 г.

У многіх краінах свету 5 кастрычніка адзначаецца Дзень настаўніка. Міжнароднае свята было заснавана ў 1994 годзе, хоць, напрыклад, у Савецкім Саюзе першы Дзень настаўнікаў прайшоў яшчэ ў 1965-м. Сёння кожная краіна выбірае свой шлях святкавання. Прычым тычыцца гэта не толькі спосабу, але і даты. У Беларусі віншаваць педагогаў прынята ў першую нядзелю кастрычніка.

Магчыма, менавіта ў гэты дзень многія з нас хоць на хвіліну задумаюцца пра тое, як паўплываў ці змяніў іх жыццё добры настаўнік... Заўжды запамінаецца той, хто здолеў стаць для дзіцяці не проста добрым выкладчыкам і выхавальнікам, але і сябрам, дарадчыкам, уважлівым слухачом. Верагодна, такім і быў для сваіх вучняў самы знакаміты ў беларускай літаратуры настаўнік Якуб Колас. Пра гэта сведчыць многае, у тым ліку і захаваная перапіска пісьменніка з яго вучаніцамі па педтэхнікуме Наталляй і Марыяй Туравец. Апошняя ён падпісаў і падарыў кнігі «Дрыгва» і «Вершы і паэмы».

А першая школа, дзе працаваў будучы класік, — гэта Люсінскае народнае вучылішча Хатынскай воласці Пінскага павета (цяпер Ганцавіцкі раён). На палатне Валяр'яна Жолтак мы бачым выпускніка Нясвіжскай настаўніцкай семінарыі сярод усхваляванай і зацікаўленай дзятвы, якой Якуб Колас падарыў толькі год займальных урокаў і, мабыць, нясумных размоў.

«ЛіМ»-акцэнт

Святыні. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка павіншаваў калектыў мемарыяльнага комплексу «Брэсцкая крэпасць-герой» з 50-годдзем з дня заснавання. Дзякуючы карпатлівай працы калектыву мемарыяльнага комплексу сучаснікі адкрываюць новыя старонкі абароны крэпасці і захапляюцца подзвігам гераічнага пакалення пераможцаў, звярнуў увагу Прэзідэнт. «Упэўнены, ваша дзейнасць, накіраваная на захаванне праўды аб Вялікай Айчыннай вайне і ролі ў ёй нашага народа, дапамагае выходзіць сапраўдных патрыётаў, дае магчымасць Беларусі і далей будаваць з гонарам сваю будучыню на падмурку народнага адзінства, агульначалавечых каштоўнасцей, міру і згоды», — падкрэсліў Аляксандр Лукашэнка.

Віншаванне. Прэзідэнт Беларусі павіншаваў народную артыстку РСФСР Алу Дзямідаву з юбілеем. «Створаныя вамі яркія вобразы ў кіно і на сцэне, якія вызначаюцца асаблівым прачытаннем характараў, атрымалі высокую ацэнку прафесіяналаў і любоў шматлікіх прыхільнікаў», — гаворыцца ў віншаванні. Кіраўнік дзяржавы выказаў упэўненасць, што шматгранная творчая дзейнасць артысткі і ў далейшым будзе дарыць людзям радасць і натхненне, служыць развіццю культурнага супрацоўніцтва Беларусі і Расіі.

Прысвячэнне. Старшыня Савета Рэспублікі Нацыянальнага сходу Наталля Качанова прыняла ўдзел ва ўрачыстым адкрыцці выстаўкі ў Нацыянальным мастацкім музеі. Тут прадстаўлены работы ўдзельнікаў VI Міжнароднага мастацкага пленэру «Святасць зямлі беларускай», прысвечанага памяці мітрапаліта Філарэта і Году народнага адзінства, паведамляе БелТА. Міжнародны мастацкі пленэр стаў знакавай падзеяй у духоўным, культурным і мастацкім асяроддзі, а таксама садзейнічаў яднанню нацыі. «Мітрапаліт Філарэт — гэта яшчэ і выбітная асоба, герой Беларусі, які ўсё сваё жыццё рабіў усё для таго, каб аб'ядноўваць нас, каб наша краіна была мірнай, спакойнай, і заклікаў нас да гэтага», — падкрэсліла Наталля Качанова. На яе думку, будзе выдатна, калі выстаўка пройдзе і ў іншых гарадах нашай краіны. У мерапрыемстве таксама прыняў удзел дзяржаўны сакратар Саюзнай дзяржавы Дзмітрый Мезенцаў.

Дата. Міністэрства сувязі і інфарматызацыі выпусціла ў абарачэнне канверт з арыгінальнай маркай «30-годдзе ўтварэння Садружнасці Незалежных Дзяржаў». Цырымонія гашэння канверта спецыяльным штэмпелем адбылася ў Мінску. У аснове спецштэмпеля — эмблема СНД. Дызайн — Святланы Цырулік, наклад — 20 тысяч. Праект падрыхтаваны ў супрацоўніцтве з Выканаўчым камітэтам Садружнасці Незалежных Дзяржаў.

Архітэктура. XIV Нацыянальны фестываль архітэктуры, прысвечаны Году архітэктуры і горадабудаўніцтва ў СНД, пачынаецца сёння і будзе доўжыцца да 16 кастрычніка. Як паведамілі ў прэс-службе Міністэрства архітэктуры і будаўніцтва, нацыянальны фестываль архітэктуры — своеасаблівая справяздача беларускіх архітэктараў, якая адлюстроўвае асноўныя дасягненні айчыннага дойлідства на пэўным этапе і дэманструе найлепшыя творы беларускіх майстроў. Важны аспект — магчымасць назіраць тэндэнцыі развіцця айчыннай архітэктуры і ацаніць яе дасягненні. Галоўнай пляцоўкай фестывалю стане Рэспубліканскі дом архітэктара. Запланаваны архітэктурныя конкурсы. Будзе ўручаны ганаровы прыз «Дойлід Рэспублікі Беларусь».

Мастацтва. І трыенале «Канцэпт» Беларуска-га саюза мастакоў пройдзе з 18 лістапада да 16 снежня ў Рэспубліканскай мастацкай галерэі (Палац мастацтва), а таксама на іншых пляцоўках горада ў фармаце фестывалю мастацтва. Да ўдзелу ў трыенале прымаюцца як асобныя работы, так і праекты аўтараў або групы аўтараў у розных жанрах і тэхніках выяўленчага і дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва, фатаграфіі і іншых мастацкіх практык. «Мы даём слова творчасці, якое адчувае сябе ўтульна па-за традыцыйнымі класічнымі рамкамі, стварае новыя формы і новыя сэнсы», — падкрэсліваюць арганізатары. Прысылаць заяўкі з канцэпцыяй работы або праекта, фотаздымкамі і эскізамі можна да 31 кастрычніка.

Рэгіёны. Выстаўку «Традыцыйная лялька — бязмежная народная мудрасць» прапануюць у Бабруйску. Прадстаўлена больш за 140 экспанатаў. Аўтар выстаўкі — кіраўнік студыі дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва «Майстрыха.бу», член саюза майстроў народнай творчасці Беларусі Гульнара Качан. Экспазіцыя — вынік работы аўтара па аднаўленні традыцыйнай культуры, народных абрадаў, лялек-абярэгаў і традыцыйнай вышыўкі за некалькі гадоў. Галоўная мэта — паказаць, як нашы продкі разумелі свет і сябе ў ім, як узаемадзейнічалі з прыродай і якая глыбіня ведаў занатавана ў народных святах і абрадах, традыцыйных ляльках і вышыўцы, адзначаюць арганізатары.

Агляд афіцыйных падзей ад Інесы ПЕТРУСЕВІЧ

у Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Творчы пульс не спыніць

Творчы вечар пісьменніцы, лаўрэата І Нацыянальнай літаратурнай прэміі Тамары Красновай-Гусачэнкі па кнігах «Будзем жыць...» (у яе ўвайшлі выбраныя вершы розных гадоў, апавяданні і эсэ) і «Сустрэча» (менавіта за гэты зборнік аўтар уганаравана прэміяй у намінацыі «Паэзія» ў 2015 годзе) прайшоў у акружэнні блізкіх, сяброў і аднадумцаў.

Ярка і эмацыянальна паэтэса чытала свае творы пра сапраўднае каханне, пяшчоту, глыбокую прыхільнасць да родных мясцін. Трывога, боль, сумневы, разважанні аб пражытым — у кожным радку, ва ўсіх творах — свая гісторыя, якой аўтар дзялілася са слухачамі.

Вершы, дарэчы, чытала не толькі аўтар, але і ўдзельнікі сустрэчы: работнікі бібліятэк, пісьменнікі, сябры, родныя. Напрыклад, трылогію «Франтавыя лісты», напісаную да 75-годдзя Перамогі,

Падчас імпрэзы.

прадставіла яе ўнучка Дар'я Краснова, а перастварэнне гэтага верша на беларускую мову — перакладчыца з Полацка Галіна Загурская. У аснове твора — трагедыя сям'і Івана, роднага дзядзькі Тамары

Іванаўны, які загінуў падчас вайны пад Варшавай.

У творчасці Тамары Красновай-Гусачэнкі — праўда жыцця ва ўсіх яе праявах: мінулае — родная вёсачка Шчапаяцна на Браншчыне, продкі, якія акрэслілі мяжу паміж добром і злом, дзядуля, які чытаў ёй на печцы Біблію («Господь с тобою, // Бойся лишь Бога. // Будь молодой» // Так и живу — всю жизнь — молодая, // Бога боюсь и песней летаю»)... і дзень сённяшні — дынамічны, жорсткі, дзе многае выклікае непрымманне... Але, не маючы памяці пра свае карані, не маючы цвёрдай грамадзянскай пазіцыі, пранізлівы радкі не напішаш.

Напярэдадні Дня народнага адзінства Тамара Краснова-Гусачэнка выказалася пра тое, што паэт не павінен заставацца ўбаку ад падзей, якія адбываюцца ў краіне, бо ўпэўнена: народнае адзінства дасягаецца шляхам згуртаванасці, узаемадзеяння, неабыхавасці, узаемаразумення.

Людміла ЛЯХАВА

стасункі

Вырашэнне супольных задач

У Маскве прайшла сустрэча кіраўніцтва ФНКА «Беларусы Расіі» з прадстаўнікамі Выдавецкага дома «Звязда».

Дзясяткі тысяч беларусаў жывуць і працуюць у сталіцы Расіі. І, канешне ж, ім цікавыя медыйныя, інфармацыйныя стасункі з радзімай. Пра гэта і ішла размова на сустрэчы ў офісе ФНКА «Беларусы Расіі» ў Маскве.

Дырэктар — галоўны рэдактар Выдавецкага дома «Звязда» Алесь Карлюкевіч і намеснік дырэктара — галоўны рэдактар газеты «Літаратура і мастацтва» Аляксей Чарота расказалі пра грамадска-палітычны часопіс «Беларусь», які «Звязда» пры падтрымцы Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь выдае на трох мовах — беларускай, англійскай, кітайскай, газету «Голас Радзімы», іншыя айчынныя перыядычныя выданні.

Старшыня ФНКА «Беларусы Расіі» Сяргей Кандыбовіч перадаў праз выдаўцоў падзяку Міністэрству інфармацыі Беларусі за сістэмнае забеспячэнне суродзічаў бібліятэчкімі кніг, выдзеных у нашай краіне.

На сустрэчы разгледжаны пытанні сумеснага выдання кніг-білінгваў для беларускай дыяспары. Ішла размова і пра зборнік перакладаў беларускіх народных казак на мовы народаў свету. Такое выданне паспрыяе, на думку ўдзельніка сустрэчы, ураджэнца Давыд-Гарадка, намесніка старшыні ФНКА «Беларусы Расіі», Героя Расійскай Федэрацыі Аляксандра Дарковіча, наладжванню міжнацыянальных стасункаў, пашырэнню сяброўства розных дыяспар, а таксама павялічыць уяўленні пра Беларусь, беларускую культуру ў свеце.

Сяргей ШЫЧКО

акцыі

Паяднаныя словам Купалавым

Дзяржаўны літаратурны музей Янкі Купалы і Генеральнае консульства Рэспублікі Беларусь у Стамбуле ладзілі святочную імпрэзу, у межах якой прайшлі прэзентацыя выстаўкі «Янка Купала ў дыялогу культуры», акцыя «Чытаем Купалу разам» і свята «Багач». Дзея адбылася ў Стамбуле ў Беларуска-скім парку сяброўства.

У мерапрыемстве бралі ўдзел прадстаўнікі беларускай дыяспары, гарадскіх улад, стамбульскай грамадскасці, консульскага корпуса, СМІ.

Папулярныя творчасць Янкі Купалы і знаёмыя замежную грамадскасць з выбітнай асобай беларускага нацыянальнага адраджэння, музей працягвае традыцыі, закладзеныя самім паэтам, які ад імя свайго народа гаварыў «на свет цэлы».

Адзнака прэстыжу

Некалькі гадоў кніжныя выдавецтвы Беларусі — Выдавецкі дом «Звязда», «Мастацкая літаратура», «Белпрынт», Паліграфічны камбінат імя Якуба Коласа — апякуюцца серыяй «Сябрына: паэзія народаў Расіі». Навінка, якая толькі што пабачыла свет, — зборнік вершаў Юрыя Семяндэра «Голас Волгі».

Пераклаў творы народнага паэта Чувашы на беларускую мову лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь Мікола Мятліцкі.

Кнігі з серыі «Сябрына: паэзія народаў Расіі» перададзены ў зборы Расійскай бібліятэкі замежнай літаратуры імя М. І. Рудаміно. Цяпер зборнікі народнага пісьменніка Удмурці Вячаслава Ар-Сяргі, народнага паэта Татарстана Роберта Мінуліна, класікаў чувашскай паэзіі Мішы Сеспеля і Юрыя Семяндэра (а ўсяго ў серыі выйшла сем кніг) зоймуць сваё месца ў Цэнтры славянскіх культур, які працуе ў маскоўскай бібліятэцы.

Кнігазборы такога маштабу заўсёды цікавыя прадстаўніцтвам розных нацыянальных літаратур, розных моў і культур. І, відавочна, новыя паступленні прыцягнуць у скарбніцу ведаў і прадстаўнікоў тых народаў, з чымі літаратурамі звязаны навінкі кнігавыдання.

Што да беларускіх выдаўцоў, адзнакай прэстыжу стала перадача сваіх здабыткаў у аўтарытэтных кніжных фонд. Цяпер у серыі «Сябрына: паэзія народаў Расіі» рыхтуюцца да выдання новыя творы. Першы з іх — зборнік башкірскай паэтэсы Зульфій Хананавай. Кніга пабачыць свет у Выдавецкім доме «Звязда».

Раман СЭРВАЧ

Грамадска-культурная акцыя «Чытаем Купалу разам» далучае Турцыю да краін, паяднаных з Беларуссю Купалавым словам. Акцыя ўзяла старт у 2012 годзе і з поспехам праходзіла не толькі на радзіме паэта, але і ў Расіі, Грузіі, Украіне, Літве, Латвіі, Эстоніі, Польшчы, Ізраілі, Фінляндыі, Славакіі, Францыі, Чэхіі, Сербіі.

Госці змаглі адчуць атмасферу народнага свята «Багач» і атрымаць асалоду ад нацыянальнага каларыту падчас удзелу ў інтэрактыўнай праграме, падрыхтаванай музеем.

Падчас візіту ў сталіцу Турцыі запланаваны сустрэчы кіраўніцтваў Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы і стамбульскіх Музея Адама Міцкевіча і Музея творчасці Архана Памука (Музея нявіннасці) пры ўдзеле кіраўніцтва ўпраўлення культуры Стамбульскай мэрыі. Будучы амбасадары перспектывы міжмузейнага супрацоўніцтва.

Міра ІЎКОВІЧ

з нагоды

«Мігаценне золата»

Новая кніга прэзаіка Алеся Кажадуба пад такою назваю выйшла ў Маскве.

Літаратар нарадзіўся 27 верасня 1952 года ў Ганцавічах, жыў з бацькамі ў Навагрудку. Закончыў філалагічны факультэт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Працаваў у Інстытуце мовазнаўства імя Якуба Коласа Акадэміі навук БССР, на Беларускім тэлебачанні і ў рэдакцыі часопіса «Маладосць».

Першае апавяданне надрукаваў у 1976 годзе ў «Маладосці». У 1980 годзе выдаў першую кнігу прозы «Гарадок». Затым яшчэ тры кнігі: «Размова» (1985), «Лесавік» (1987), «Дарога на замчышча» (1990). Закончыў Вышэйшыя літаратурныя курсы ў Маскве, дзе з 1990 года жыве і працуе. Піша на рускай і беларускай мовах.

Новая кніга Алеся Кажадуба — аб’яднаныя пад адной вокладкай раманы «Мігаценне золата» і «Дарога на

Маскву». Зборнік пабачыў свет у маскоўскім выдавецтве «У Никитских ворот». Падзеі ў першым рамане разгортваюцца ў 1990-я гады ў Маскве, Мінску, Таліне, Франкфурце-на-Майне, Махачкале. Лейтматывам твора можна лічыць наступныя словы аўтара: «Рускае жыццё без катастрофы — што вяселле без нявесты». «Дарога на Маскву» — раман-падарожжа. Чытача чакаюць сустрэчы з беларускім Палессем, іншымі роднымі мясцінамі аўтара. Сюжэты абодвух твораў уражваюць дынамічнасцю, проза Алеся Кажадуба вылучаецца лаканічнасцю і філіграннасцю.

Нагадаем, што пісьменнік не забываецца пра сваю радзіму, часта выступае ў беларускім літаратурна-мастацкім перыядычным друку. Выходзяць у Беларусі і асобныя кнігі Алеся Кажадуба.

Кастусь ЛАДУЦЬКА

фестывалі

Кліча кіно

Сёмы штогадовы фестываль кіно паўночнаеўрапейскіх і Балтыйскіх краін «Паўночнае ззянне» прайшоў анлайн з 20 да 30 верасня. У праграме заяўлены 23 фільмы: са Швецыі, Даніі, Фінляндыі, Ісландыі, Нарвегіі, Літвы, Латвіі і Эстоніі, а таксама 4 — з Беларусі.

У дапандэмічныя часы фестываль праходзіў у розных гарадах Беларусі (Мінск, Гомель, Віцебск, Гродна), але ўжо другі год ён выкарыстоўвае толькі анлайн-фармат і, адпаведна, не мае геаграфічных рамак — далучыцца да прагляду можа любы ахвотны з любога пункта свету.

Сёлетнюю беларускую праграму склалі стужкі «Тата» (рэж. Марыя Якімовіч), «Агульная мова» (дэбютная рэжысёрская работа стваральніцы фестывалю Волі Чайкоўскай), «Кунашыр» (рэж. Уладзімір Казлоў) і «Сойка» (рэж. Настасся Сергіеня).

Лозунг «Паўночнага зяння-2021» — «КІНО ІДЗЕ!». Такая простая і адначасова ёмістая фармулёўка: і фільмы ідуць у пракаце, і фестываль не спыняецца, ідучы наперад па хаатычных абломках ранейшага ладу жыцця. Ідзе і кліча гледача за сабой!

Аляксандра ШАБАЛІНА

на развітанне

Талент сардэчнай адкрытасці

Як гром з яснага неба ўспрынялася вестка, што адышла ў лепшы свет Любоў Уладзіміраўна Пярвушына, кандыдат філалагічных навук, дацэнт МДЛУ. Не толькі ў Беларусі яна здабыла вядомасць і прызнанне як літаратуразнаўца-амерыканіст, а найперш як даследчыца літаратур славянскай эміграцыі ў ЗША. Каля сотні яе артыкулаў гэтай праблематыкі друкаваліся ў розных краінах свету, уключаючы Амерыку і Брытанію. На радзіме ж былі выданыя яшчэ і шэраг дапаможнікаў, і адаптаваная версія кандыдацкай дысертацыі як кніга «Творчасць Эрыкі Джонг у кантэксце сучаснай літаратуры ЗША». Літаральна

да апошніх дзён Любоў Уладзіміраўна ўносіла праўкі ў рукапіс чарговай кнігі па дысертацыі доктарскай — «Літаратура славянскай эміграцыі ЗША: Дойна Галіч Бар». Манаграфія пад такою назвай рыхтавалася да выдання

ў гэтым каляндарным годзе... Любоў Пярвушына была кандыдатам у члены Саюза пісьменнікаў Беларусі, паколькі займалася як літаратуразнаўствам, так і перакладам з англійскай мовы, у прыватнасці кніг Роберта Браўнінга «Стракаты Дудар з Гамельна» (2017) і Роджэра Крэйка «Памяці Вэндзі Эн Крэйк» (2020). Апроч згаданага, Л. У. Пярвушына разнастайла і бяспрэчна ўзбагачала асяроддзе філолагаў як выпускніца кансерваторыі па класе скрыпкі і прафесійны педагог-музыкант...

Бог шчодро адарыў яе многімі талентамі, якія не прапалі марна. Між тым усе, хто праводзіў Любоў Уладзіміраўну ў апошні

шлях, незалежна ад узросту і прафесіі, згадвалі на дзіва плённа развіты ёю талент сардэчнай адкрытасці кожнаму, з кім даводзілася сутыкацца. У яе заўжды, прычым з дзіцячай непасрэднасцю, выяўляліся шчырая дабрыня і спагада, безаглядная шчодрасць, гатоўнасць дапамагчы, прымаючы на сябе клопаты іншых.

Карацей кажучы, зямным жыццём сваім яна апраўдвала дадзенае пры хрышчэнні імя, а тым самым і пераконаўца сцвярджала, што ўсе мы народжаныя дзеля Любоўі да Бога і бліжняга.

Калі ўсведамляем гэта, адвітанне становіцца не такім цяжкім і тужлівым.

Іван ЧАРОТА

«ЛіМ»-люстэрка

Дні культуры Беларусі ў Казахстане праводзяць з 30 верасня да 4 кастрычніка, паведамляе БелТА. Падчас святкавання адбудзецца гала-канцэрт з удзелам заслужанага калектыву Беларусі Дзяржаўнага акадэмічнага ансамбля танца, заслужаных артыстаў Беларусі Алены Ланской, Жанэт, Аляксандра Саладухі і гурта «Аўра». У Нацыянальным музеі Казахстана запланавана выстаўка жывапісу «Сучасная Беларусь вачыма маладых мастакоў», арганізаваная Беларускім саюзам мастакоў. У праграме таксама — Дні беларускага кіно, якія адкрываюцца паказам фільма «Лёс дыверсанта». Акрамя таго, гэтымі днямі ў Казахстане раскажучь пра турыстычны патэнцыял нашай краіны. Узначаліў дэлегацыю міністр культуры Анатоль Маркевіч.

У Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры — юбілейны вечар «Генадзь Бураўкін. Мой боль і запавет», прысвечаны 85-годдзю з дня нараджэння паэта. Паводле БелТА, да ўвагі гасцей — ўнікальныя матэрыялы з архіва Генадзя Бураўкіна, перададзеныя яго жонкай Юліяй Бураўкінай, а таксама — скульптурныя работы Эдуарда Астаф’ева, прысвечаныя паэту. Генадзь Бураўкін — лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі (1980), прэміі Ленінскага камсамола Беларусі (1972), памёр 30 мая 2014 года, пахаваны на Усходніх могілках у Мінску.

Карціна з калекцыі Нацыянальнага мастацкага музея Беларусі была выстаўлена ў рамках новага маштабнага праекта фонду Louis Vuitton у Парыжы. Такое паведамленне змешчана на афіцыйнай старонцы Мастацкага ў Instagram. Экспазіцыя «Калекцыя Марозавых. Іконы сучаснага мастацтва», якая адкрылася 22 верасня, сабрала больш за 200 шэдэўраў французскага і рускага мастацтва, якія некалі ўваходзілі ў знакамітую калекцыю мецэнатаў і калекцыянераў братоў Міхаіла і Івана Марозавых. Жывапіс перадалі Эрмітаж, Траццякоўская галерэя, Рускі музей, Днепрапятроўскі мастацкі музей і іншыя. Сярод экспанатаў — «Партрэт Аляксея Вікулавіча Марозава» з калекцыі Нацыянальнага мастацкага. Партрэт быў створаны ў 1909 годзе выдатным рускім мастаком Валянцінам Сяровым, які сябраваў з Марозавымі і нярэдка даваў ім парады падчас куплі карцін.

У Мастацкай галерэі Міхаіла Савіцкага прадстаўляюць работы знакамітага французскага мастака Анры дэ Тулуз-Латрэка ў рамках выстаўкі «Страсці ў “Мулен Руж”». Наведвальнікі змогуць убачыць больш за 50 літаграфій знакамітага творцы з прыватных еўрапейскіх калекцый. Сярод работ — афішы легендарных парыжскіх устаноў, эпізоды з «цыркавой» серыі, партрэты танцоўшчыц і артыстак кабарэ і замалёўкі з жыцця куртызанак. Акрамя таго, можна будзе пазнаёміцца з творамі вядомых і пачынаючых беларускіх аўтараў, якія дапаўняюць асноўную экспазіцыю. Выстаўка «Страсці ў “Мулен Руж”» будзе працаваць з 1 кастрычніка да 5 снежня, інфармуе агенцтва «Мінск-Навіны».

Музычна-паэтычную пастаноўку Маскоўскага тэатра паэтаў «Белыя крылы» прадставілі ў Доме Масквы ў Мінску. У аснову спектакля ляглі вершы класікаў рускай і беларускай літаратуры, а таксама творы сучасных аўтараў. На сцэну выйшлі 11 маладых паэтаў з Беларусі і Расіі разам з вядомымі музыкантамі і старэйшымі калегамі. Удзел у праекце таксама прынялі і маладыя аўтары, якія з’яўляюцца лаўрэатамі ўсерасійскага фестывалю маладой паэзіі «Філатаў Фэст». Як паведамляе БелТА, ініцыятыва аб’ядноўвае творцаў дзвюх краін пры падтрымцы Пастаяннага камітэта Саюзнай дзяржавы Беларусі і Расіі. Арганізатарам «Белых крылаў» выступае Маскоўскі тэатр паэтаў пад кіраўніцтвам Уладзіслава Маленкі пры падтрымцы Дабрачыннага фонду Аляксея Талая і Міністэрства культуры Беларусі.

Прэм’ера дакументальнага фільма «Бандарчук. Battle» пра савецкага акцёра і рэжысёра Сяргея Бандарчука адбылася ў Маскве. Карціна стваралася да стагоддзя з дня нараджэння творцы, якое адзначалася ў 2020 годзе. Аўтарам праекта выступілі Антон Жалноў і Дзяніс Катаеў. Прадзюсар карціны — сын кінематографіста рэжысёр Фёдар Бандарчук. «ИТАР-ТАСС» удакладняе, што стваральнікі здымалі кіно не толькі пра Сяргея Бандарчука, але і пра час, калі акцёр і рэжысёр жыў і тварыў.

Цікавінкі ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

Сустрэчы і спадзяванні

У сталіцы Расіі завяршыўся чарговы кніжны фэст. Некалькі дзён у межах XXXIV Маскоўскага міжнароднага кніжнага кірмашу працаваў і аб'яднаны стэнд «Кнігі Беларусі». Пра ўражанні ад мерапрыемства ва ўмовах пандэміі, пра сустрэчы з расійскімі кнігавыдаўцамі і пісьменнікамі — наш рэпартаж.

Беларускае прадстаўніцтва

З кнігамі нашай краіны па традыцыі знаёміліся праз супольны збор ад найлепшых здабыткаў дзяржаўных выдавецтваў. Найперш тых, якія працуюць у складзе Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь: «Народнай асветы», «Вышэйшай школы», «Беларускай Энцыклапедыі імя Петруся Броўкі», «Мастацкай літаратуры», Выдавецкага дома «Звязда», «Беларусі». Удзельнічалі ў кірмашы і Паліграфічны камбінат імя Якуба Коласа, выдавецтва «Беларуская навука».

Якія кнігі былі заўважныя перш-на-перш? Наведвальнікаў прыцягвалі выданыя краізнаўчыя, тры альбомы, энцыклапедычныя, пазнавальныя выданыя, якія расказваюць пра адметнасці Беларусі, розных яе гарадоў і рэгіёнаў. Госці кірмашу з асаблівай увагай разглядалі альбом вядомага беларускага філакартыста Уладзіміра Ліхадзедава «17 верасня. Дзень народнага адзінства». Шкада, што побач не было самога аўтара творчага праекта серыі кніг «У пошуках страчанага» лаўрэата Прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь «За духоўнае адраджэнне» Уладзіміра Аляксеевіча Ліхадзедава. І ўсё ж выявы старых паштовак, рэпрадукцыі іншых ілюстрацый красамоўна распавядалі пра Беларусь 1939 года, пра гістарычныя абставіны,

Падчас пасяджэння круглага стала.

і Якуба Коласа. У мінулым, 2020-м, беларускія выдавецтвы падаравалі чытачу даволі шмат кніг аўтара легендарных твораў «Дзікае паляванне караля Стаха», «Чорны замак Альшанскі», «Каласы пад сярпом тваім» — якраз да 90-годдзя з дня нараджэння У. Караткевіча. У наступным годзе відавочна будзе нададзена ўвага перавыданню спадчыны Янкі Купалы і Якуба Коласа, чые 140-годдзі краіна будзе адзначаць у 2022-м.

Пошук навінак расійскага рынку

На 34-м кірмашы разгорнулася выставачная дзейнасць каля 200 розных выдавецтваў. Былі стэнды і ад розных бібліятэк, медыйных супольнасцей Расійскай Федэрацыі. Присутнічалі і госці з іншых краін, кнігі якіх прадстаўляліся агульнымі стэндамі. Былі і асобныя рэгіёны Расійскай Федэрацыі: Башкартастан, Татарстан... Як агульнае ўражанне ад усяго агляду стэндаў розных экспанентаў — паўсюль меншыя плошчы, чым у ранейшыя гады. Цяжка сказаць, чым гэта выклікана. Мусіць, не толькі коштам выдаткаў за кожны метр плошчы на кірмашы. Магчыма, і зніжэннем колькасных паказчыкаў па выданню кніжных навінак паўсюль. Праўда, мяркуючы па актыўнасці наведвальнікаў, пакупнікоў літаральна каля кожнага са стэндаў, папяроявая кніга па-ранейшаму цікавіць чытача. Вельмі шмат траплялася на вочы навуковага, вучэбнага характару. Як і шмат літаратуры астралагічнай, футурыстычнай, кніг той тэматыкі, што, відавочна, далёкая ад сапраўднага жыцця. Паўсюль процьма белетрыстыкі. І на фоне такіх воль абсягаў неяк гублялася мастацкая літаратура. Асабіста для мяне маскоўскі кірмаш так і не адказаў на пытанне, хто з расійскіх пісьменнікаў прыцягвае найбольшую чытацкую ўвагу.

Хаця калі б на ўсё хапіла часу, то, пэўна ж, шмат што падказалі б і сустрэчы непасрэдна з пісьменнікамі, аўтарамі кніг. На кірмашы прайшло каля 700 прэзентацый, аўтограф-сесій, знаёмстваў з кніжнымі навінкамі ў іншых фармацях. Пра свае кнігі расказвалі вядомыя прэзаікі Юрый Палякоў, Ніна Пушкова, раман якой «Эліксір бессмяротнасці» з'яўляецца працягам папулярнай кнігі «Раман з Пастскрыптам», Мікалай Чаркашын...

Шмат адкрыццяў чакала наведвальнікаў на «Дзіцячай сцэне», якой апекавалася Расійская дзяржаўная дзіцячая бібліятэка. З прэзентацый уласных кніг, распедам пра сваіх герояў выступілі Ганна Ганчарова, Наталля Волкава, Аксана Іванова, Лада Кутузава, Ірына Цхай, Вольга Дробат, Марына Арамштам... Тут можна было пазнаёміцца і з найлепшымі расійскімі кніжнымі графікамі, якія афармляюць дзіцячыя кнігі. Дарэчы, менавіта на гэтую акалічнасць варта асабліва звярнуць увагу і пры арганізацыі кніжнай выстаўкі ў Мінску. Візуалізацыя ўспрымання кнігі дзецьмі вельмі цесна звязана на ўзровень афармлення, на знаходкі, цікавосткі мастакоў.

Размова пісьменнікаў

А ў прэдадзень адкрыцця 34-га Маскоўскага міжнароднага кніжнага кірмашу ў Дзелавам і культурным комплексе Пасольства Рэспублікі Беларусь у Расійскай Федэрацыі прайшоў арганізаваны Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь і Саюзам пісьменнікаў

пляцоўка для культурнага ўзаемадзеяння краін і народаў»: «Літаратурныя і выдавецкія ўзаемасувязі ў кантэксце міжнародных агульнакультурных узаемаадносін».

На сустрэчу з беларускімі калегамі прыйшлі старшыня ФНКА «Беларусы Расіі» доктар псіхалагічных навук Сяргей Кандыбовіч, галоўны рэдактар «Роман-газеты» вядомы расійскі прэзаік Юрый Казлоў, пісьменнік Алесь Кажадуб, паэтэса, перакладчыца, літаратуразнаўца, вядучы навуковы супрацоўнік Інстытута сусветнай літаратуры Расійскай акадэміі навук Любоў Турбіна, башкірская паэтэса, перакладчыца Зульфія Хананова, прэзаік, публіцыст, гісторык Яўген Анташкевіч, старшыня праўлення Саюза дзіцячых і юнацкіх пісьменнікаў Святлана Крывашлыкава, намеснік старшыні праўлення гэтай творчай арганізацыі прэзаік Лілія Кандыбовіч... Галоўным лейтма-

тывам сустрэчы быў тэзіс пра тое, што пандэмічны час парушыў некаторыя жывыя стасункі. Рознага характару круглыя сталы, канферэнцыі, сімпозіумы ў фармаце анлайн стамілі. І цяпер воль з'явілася магчымасць убачыць адно аднаго, пачуць імгненны адказ на тую ці іншую выкладзеную думку, калі трэба — паспрачацца, прывесці пэўныя аргументы, каб засведчыць тое ці іншае меркаванне.

Падчас дыялогу па праблемах развіцця беларуска-расійскіх гуманітарных, літаратурных сувязяў прагучала шмат вартых увагі ініцыятыў. Яны звязаны найбольш з пытаннямі мастацкага перакладу, выдання кніг, твораў беларускіх аўтараў у Расіі — як асобнымі выданнямі, так і на старонках літаратурна-мастацкіх газет і часопісаў. Юрый Казлоў, нагадаўшы, што ў «Роман-газете» неаднойчы выступалі беларускія прэзаікі, прапанаваў падрыхтаваць чарговы «беларускі» выпуск. Дзіцячая пісьменніца Святлана Крывашлыкава вылучыла шэраг ініцыятыў, да ўдзелу ў якіх запрасіла беларускіх літаратараў. Так што новыя сустрэчы з чытачамі

Кніжны стэнд выдавецтваў Беларусі.

Беларусі круглы стол на тэму «Дыялог культур: праблемы і перспектывы гуманітарнага і кнігавыдавецкага супрацоўніцтва». Для разгляду былі прапанаваны наступныя тэматычныя абсягі: «Саюзная дзяржава — эфектыўная

прэзентацыі, аўтограф-сесіі, як і новыя выданні, не прымусяць сябе чакаць. Да новых сустрэч у Маскве!

Раман СЭРВАЧ
Расійская Федэрацыя,
г. Масква

якія падштурхнулі да нараджэння новага свята 17 верасня — Дня народнага адзінства. А паблізу ад філакартычнага альбома, які пабачыў свет намаганнямі Выдавецкага дома «Звязда» пры падтрымцы Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь, — альбомы, кнігі-даведнікі выдавецтва «Беларусь». Яны займалі ці не цэлую паліцу. Гэта і выданні пра калектывы аб'екты, пра гістарычныя сядзібы. А таксама — альбом з рэпрадукцыямі графічных работ славутага мастака Напалеона Орды. Сапраўднае віртуальнае падарожжа па Міншчыне, Берасцейшчыне, Магілёўшчыне, Гродзеншчыне, іншых кутках Беларусі!

І, вядома ж, наведвальнікаў цікавіла мастацкая літаратура. Пыталіся пра выданні твораў Уладзіміра Караткевіча, родных песняроў Беларусі Янкі Купалы

«Грамы нада мною, віры пада мною»

У Сенненскім раёне, на Віцебшчыне, ёсць вёска Лугінова. Іншая назва — Лугіновічы. Некалі адносілася да аднайменнага павета Магілёўскай губерні. Гэта радзіма паэта, перакладчыка Тадэвуша Лады-Заблоцкага. Ён нарадзіўся 27 жніўня 1811 года. Калі яму споўнілася сем гадоў, бацька сам узяўся вучыць яго. Найперш мовам. Спачатку Тадзік авалодаў польскай, на якой у той час размаўлялі многія, хто хацеў сябе вылучыць з мужыкоў. Хутка вывучыў і латынь. Былі і ўрокі, якія можна назваць урокамі жыцця, паводзін.

Выхоўваў у яго высокія маральныя якасці. Вучыў дабру, справядлівасці. Паважліваму стаўленню да Бога. Неаднойчы казаў: «Сын мой! Больш за ўсё любі Тварца свайго, на кожным кроку ў жыцці тваім лічыся са святою воляю Яго і самай галоўнай, адзінай мэтай рабі набывіць боскай ласкі, якая ёсць крыніца ўсіх даброт. Набыўшы яе, ты ўжо будзеш валодаць неацэнным багаццем».

Словы гэтыя гучалі як завет. Яны глыбока запалі Тадзіку ў душу. Згадаў іх у «Кароткай біяграфіі майго жыцця». Рана задумаўся над ісцінамі, да якіх некаторыя прыходзяць толькі ў сталыя гады. Асабліва засяроджваўся, застаўшыся сам-насам на прыродзе. Падабалася блукаць па лесе. Любіў спыняцца на беразе возера, узіраючыся і ўслыхоўваючыся ў ціхі плёскаць хваль. Нярэдка затрымліваўся да позняга вечара. Спахапіўшыся, што сына доўга няма, да яго спяшаліся бацька ці маці. Часам і абое. Не сумняваліся: ізноў сядзіць на беразе і марыць. У думках — далёка ад роднага дома...

Упершыню развітаўся з ім у дзесяцігадовым узросце. Бацька завёз Тадзіка ў Віцебск, у базільянскую гімназію. Ён ужо захапляўся паэзіяй. Не толькі чытаў любімых аўтараў — спрабаваў пісаць сам. У гімназіі гэта былі эпіграмы на таварышаў. Далейшаму развіццю таленту паспрыяў прэфект гімназіі ксёндз Каксевич, які, паводле аўтабіяграфіі паэта, «з нястомнай дзейнасцю спрыяў развіццю маіх многіх здольнасцяў».

Праз некалькі месяцаў бацька прыехаў пацікавіцца, як вучыцца сын. Калі развіталіся, як звычайна, быў высёлы. Пажадаў далейшых поспехаў. Параіў не маркоціцца. Стараўся не падаваць выгляду, як не хочацца ад'язджаць. Не ведалі абодва, што развітваюцца назаўсёды.

Дамоў вяртаўся знаёмай дарогай. У адным месцы яна пралагала праз возера. Быў пачатак красавіка, але вясна затрымлівалася. Пасля суровай зімы лёдавы панцыр быў яшчэ моцны. У гэтым упэўніўся, едучы ў Віцебск. Аднак гэтым разам не пашанцавала. Коні праваліліся пад лёд. Апынуўся ледзь не па шыю ў вадзе. На бераг усё ж выбраўся, але «купанне» не прайшло бяспледна — прастудзіўся і цяжка захварэў.

Сям'я і так жыла бедна, а пасля смерці бацькі ледзь выжывала. Маці настойвала, каб Тадэвуш кідаў вучобу. У роспачы ён заявіў, што гатовы харчавацца адным хлебам. З хлебам ды вадой і дайшоў да апошняга курса. Каб скончыць гімназію, звярнуўся па дапамогу да свайго дзядзькі Яфіма Мацвеевіча. Той прапанаваў яму стаць ваенным. Аднак звязваць свой лёс з арміяй Тадэвуш не хацеў. Развітаўся з гімназіяй і заняўся настаўніцтвам, каб, зарабіўшы грошай, прадоўжыць вучобу.

Вучыў дзяцей памешчыка Сенненскага павета Каржаневскага. Потым перабраўся да Антона Дышлеўскага, уладальніка маёнтка Вышадкі ў Суражскім павеце. Па некаторых звестках, яго жонка мела аўтограф паэмы «Энеіда навыварат». Знаёмства з ім падштурхнула пісаць вершы далей.

Паваротным у жыцці Тадэвуша Лады-Заблоцкага стаў студэнцтвам славеснага аддзялення — з агаворкай, што пасля атрымання адукацыі адпрацуе на Беларусі настаўнікам не менш як шэсць гадоў. Для казённакоштных студэнтаў быў адведзены асобны інтэрнат. У пакоі пад нумарам 11 жыў будучы рускі крытык Вісарыён Бялінскі. Рэвалюцыйна настроены, ён разам са сваім сябрам Міхаілам Чысцяковым арганізаваў прагрэсіўны студэнцкі гурток «Літаратурнае таварыства 11 нумера». Да іх далучыўся і Тадэвуш.

Калі ў Маскву ехаў, па яго прызнанні, «з пачуццём прыхільнасці да ўрада», то за кароткі час свае погляды змяніў. Прыхільнікам звяржэння самадзяржаўя былі і некаторыя яго землякі, з якімі таксама хутка пасябраваў. Сярод іх вылучаўся нядаўні вучань Полацкай

Тадэвуш Лада-Заблоцкі.

уніяцкай семінарыі Ян Савініч. Актыўным «нумерам» быў і колішні старшыня Таварыства філаматаў у Вільні, прафесар універсітэта Юзаф Южоўскі. Лада-Заблоцкі стварыў і ўласнае таварыства. Яно ставіла сваёй мэтай пашырэнне сярод моладзі, найперш студэнтаў, патрыятычных ідэй. Ідэі гэтыя выказваліся не толькі ў пракламацыях. Прынамсі, пісаў па-польску рэвалюцыйныя вершы. Адзін з іх заканчваўся радкамі, што ў падрадкоўным перакладзе гучаць так:

*Пеклам для нас з'яўляецца царскі пасад,
На ім сёння сядзіць чорт,
Ён варты шыбеніцы,
Помста, браты, альбо смерць!*

Верш трапіў на Беларусь, ім зачытвалася рэвалюцыйна настроеная моладзь. Аб «песні», якая ўяўляе сабой «самую абуральную адозву палякаў супраць гасудара-імператара ў Расіі», даведаўся шэф жандараў і адначасова Галоўны начальнік III аддзялення Аляксандр Бенкендорф. Ладу-Заблоцкага арыштавалі.

Суд адбыўся 6 чэрвеня 1834 года. Але ў няпэўнасці Тадэвуш знаходзіўся яшчэ два гады, пакуль з матэрыяламі знаёміўся Дзяржаўны савет. Ён пастанавіў: «Дваран Тадэуша Заблоцкага (24 г.), Зянона Міхайлоўскага (26 г.) і Ягора Смоліча, выкрытых у знявазе Яго Імператарскай Вялікасці дзёрзкімі выразамі ва ўласных пісьмах і ў захоўванні ў сябе абуральных вершаў, пазбавіўшы ўсіх правоў, саслаць на катаргу». Апошніяе слова заставалася за імператарам Мікалаем I, які ўнёс у прысуд удакладненні: «Трох першых аддаць у радавыя ў Каўказскі корпус у розныя батальёны [...]».

Паўнае ўяўленне аб тым, што было ў Тадэвуша на душы, дае безыменны верш, напісаны тады, калі ў 1838 годзе трапіў на Каўказ:

*Дубровы густыя, гаі і даліны!
Вякоў курганы пад инурком жураўліным!
Прыміце ж апошні уздых пілігрыма,
Што арфу настройваў на гукі радзімы.
Шчаслівы, хто дзесь у канцы падарожжа
Заплакаць, Дзвіна, ля вады твайёй можа...*

*О, людзі! Хто брата свайго з вас аплача,
Таго, што заручаны з доляй бядачай?..
Ды ўсё ўжо! Расстання пара наступае —
Унь бура мой ветразь ужо напінае.
І ў змрок гоніць лодку, бы пёрка малое —
Грамы нада мною, віры пада мною.
Слязіна аstatня ўпала з навекі..
Бывай жа, мой Віцебск, край родны, навекі.*

(Тут і далей, дзе не агаворана, пераклад К. Гадыцкага.)

Яго новымі сябрамі сталі паэты — грузінскі Ніколаз Бараташвілі і рускі Якаў Палонскі, вядомы азербайджанскі вучоны, паэт, асветнік Абас-Кулі-ага Бакіханаў. Ёсць меркаванні, што Тадэвуш наведваўся ў Тыфліс да Аляксандра Чаўчавадзе. На карысць гэтага сведчыць тое, што на кнігу Лады-Заблоцкага «Паэзія» падпісаліся дачкі Чаўчавадзе — Ніна Грыбаедава і Кцярына Дадзіяні.

Аднак спачатку Тадэвуш зблізіўся з грузінскім паэтам-рамантыкам Міхаілам Туманішвілі, з якім быў асабліва шчыры. У лісце з крэпасці Куба, адпраўленым 29 ліпеня 1839 года, прызнаваўся: «Не чакайце ж, князь, ад мяне тапаграфіі Каўказа ў адносінах геаграфічных і паэтычных. Што да першага, то тут яшчэ ў тым-сім магу вас задаволіць, але ў апошнім... Ці можа што-небудзь ажывіць астылую душу? Наўючаны ранцам і сухарамі,

са стрэльбай у руцэ, караскаючыся па высах і абрывах, я не раз праклінаў каўказскія горы, не заўважаючы іх прыгажосці, і яны болей давілі мяне, чым абуджалі вытанчанае пачуццё эстэтычнай красы. Вы яшчэ малады і глядзіце на свет праз шкло чараў фантазіі... Але мая душа нямая — і калі з яе глыбіні вырвецца які-небудзь стогн, то ён болей падобен на крыж Праметэя, што прыкаваны да аграмадзін Каўказа і нутро яго раздзіраюць нябесныя арлы».

Розніца ва ўзросце была невялікая — Туманішвілі нарадзіўся ў 1818 годзе. Але Лада-Заблоцкі невыпадкова называе яго маладым. Для самога гады следства сталі вялікім выпрабаваннем: адзін перажыты год раўняўся некалькім.

Зблізіўся і з Аляксандрам Адоеўскім, вось толькі разам яны былі нядоўга: у 1839 годзе Адоеўскі захварэў на ліхаманку і памёр. Яго нечаканая смерць вылілася ў «Санет»:

*Залётны ветрык адхінуў на міг крыло
Палаткі, і нібы нябёсаў падарунак,
Нібы ўсяго жыцця астатні пацалунак,
Праменьчык сонца лёг пацуту на чало.*

*Канаў паэт, і перад ім усё плыло,
Ланцуг Каўказскіх гор за далеч браў кірунак,
Ракой малочнай бег у светлых промнях-струнах,
І неба перад ім клубкі аблок віло.*

*Стаяла ціша. Пустка дзікая, глухая.
«Чаму ж не дух я гэтых грозных гор нямых? —
Паэт так думаў. — Ажывіў бы ўмомант іх
Я званам пчол — хай ён у кветках не змаўкае —
Ды песняй салаўя ў лістоце дрэў густых:
Той спеў — прыроды-мацеры душа жывая».*

У ссылцы Ладу-Заблоцкаму пісалася не асабліва плёна, аднак з пярком не развітваўся. Не пакідаў і спадзявання друкавацца. Яно спраўдзілася толькі ў 1844 годзе. Па падтрымку звярнуўся да Юзафа Крашэўскага. Той паспрыяў з'яўленню яго першай нізкі ў сваім віленскім часопісе «Атэнэум».

Падтрымаў Тадэвуша і Рамуальд Падбярэзскі. Праз год у Пецярбургу выдаў на польскай мове яго дэбютную кнігу «Паэзія»: творы гадоў студэнцтва, вершы 1834—1836 гадоў, напісанае ў каўказскі перыяд. Былі змешчаны і польскамоўныя пераклады з англійскай, грузінскай, лацінскай, румынскай моў. Па-французску загучалі асобныя ўкраінскія народныя песні. «Гісторыя Азербайджана» Бакіханава — па-руску.

Дзякуючы творчай працы, на нейкі момант знікалі трывожныя, нярадасныя думкі. Хоць праз некаторы час настрой мяняўся. У радках чуўся крык збалелай душы:

*Ах пусціце мяне, пусціце! мне тут так душна,
Ах пусціце, напрамілы Бог на волю;
Не бураю, лепш — хмаркаю, громам цяжарнаю,
Праляцець па прасторы нябёсаў.*

.....

*І залатою аблачынкаю, абмытаю у промнях,
На небе родным заблішчаць;
Адбіцца ў Дзвіне — у яе наплавоў зеляніне,
Над галавою каханай навяснуць,
Акінуць вачыма краіну так мілую
І ў срэбнай расе расцаць...*

(Падрадкоўны пераклад М. Міхноўскага.)

У 1846 годзе спадзяванняў вяртання на радзіму пабольшала. Вызвалілі ад салдацкай службы. Прапанавалі стаць упраўляючым Кульпінскімі салянымі капальнямі ў Грузіі. Спадзяваўся «прынесці незлічоную карысць тутэйшаму краю». Хутчэй за ўсё, і прынёс бы. Працаваць умеў і любіў. Ды крыж на ўсім у 1847-м паставіла эпідэмія халеры. У жніўні гэтага года Тадэвуша Лады-Заблоцкага не стала.

Яго смерць аплакалі толькі самыя блізкія сябры, ды ў газеце «Кавказ» з'явілася невялікая нататка. Сцвярджалася, што ён валодаў «найцудоўнейшым паэтычным талентам». Сваю хуткую смерць быццам прадчуваў. Развітваўся з роднымі мясцінамі, з каханай дзяўчынай. Але быў упэўнены: дзе б гэта ні адбылося, душа абавязкова вернецца ў Беларусь:

*Бывай жа, Наталля, бывай, дарагая!
Навекі цябе я цяпер пакідаю.
Пад сонцам чужым, ад злгой кулі чужою
Я, пэўна, ўпаду дзесь пад дзікай скалою...
І толькі прыблудны алень бесклапотны
Прыпыніцца мо ля магілы самотнай.
Схіліўшы чало прамыністае долу,
Кусты пагрызе, што паўсходзяць наўкола.
А ўсё-такі дух мой паклічуць нябёсы —
Ён вернецца ізноўку на бераг Лучосы.*

Глеб СЛАБОДЧЫК

Трымацца бацькоўскай зямлі

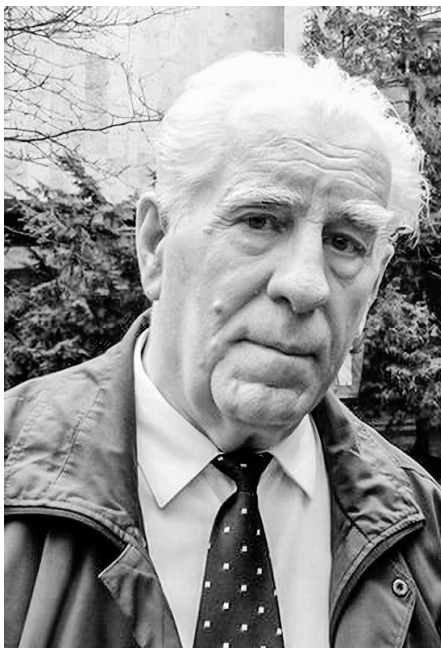
Народны паэт Беларусі Ніл Гілевіч пры жыцці выдаў 23 тамы сваіх твораў, прычым падрыхтаваўшы іх не ў поўным аб'ёме, а як выбранае. Выдаў і яшчэ сем тамоў. Найбольш яскрава і шырока прадстаўлена ў яго грамадзянская лірыка як сведчанне цвёрдай мовашанавальнай і радзімаўслаўляльнай пазіцыі.

Пра гэта сказаў у вершы «Пра-лог» (1991): «У век рэнегацтва // І гібельнай здрады, калі // Зрываюцца душы, // Не справіўшыся з ачмурэннем, // Адзіны ёсць выбар — // Трымацца бацькоўскай зямлі, // Як дрэва карэннем. // Як дрэва карэннем! Адказваў на пытанне, што сабой увасабляе дух Бацькаўшчыны. Што ён бярэцца «з травы і зёлак, // З лясоў, ... // З крыніц бруістых, ... // З крыжоў збучвельных і з саміх магіл», каб разлюбіць Радзіму было немагчыма («Дух Бацькаўшчыны», 2002—2003).

Выразная грамадзянская скіраванасць і патрыятычны пафас і ў вершы-прывітанні «далакопам беларускага слова» «Мэта» (1988), дзе аўтар неспрымёрама супрацьстаяў сваім антыподам, чыё крэда: «Ачэрнім, спаскудзім, ... падрэжам, ... разбурым, ... растопчам..., каб згінупа, знікла, звялося, сышло...». У вершы-пасланні «Трывайма, браты!» (1989) заклікаў нас помніць, што ў нас ёсць нашы рэкі (Нёман, Дзвіна і Прыпяць), гарады (Полацк, Тураў і Заслаўе), наказы слаўных дзеячаў мінуўшчыны («Францішка, Кастуся і Янкі») як сімвалы нашай Айчыны, будучыня якой залежыць ад нашай нацыянальнай свядомасці і жадання захаваць яе для нашчадкаў.

У філасофскай лірыцы Ніла Гілевіча асэнсоўваюцца ідэйна-эстэтычныя праблемы паэтычнага мастацтва, творчае крэда паэта. Верш «Пра архайку» (1987) аб'ядноўвае рысы грамадзянскай і філасофскай лірыкі. Яму не падабалася, што маладыя сучаснікі ўспрымалі яго традыцыялістам, які адстаў ад сучасных патрабаванняў да паэзіі. Абураўся: «Дзе ні стану, куды ні ступлю — // Мадэрноўцы кругом і наватары!» Лірычны герой, максімальна набліжаны да аўтара, разумее, што «архаіка» для моладзі — гэта перш за ўсё «духу народнага знака», г.зн. фальклорная паэтыка. Другая прыкмета «архаікі» для школьнікаў, якія паспелі палюбіць англійскую мову, — мова родная, беларуская, пра якую так шмат піша ён як пра крыніцу нацыянальнага адраджэння. Трэцяя прыкмета «архаікі» для моладзі сталася народная песня.

У гэтым вершы Ніл Гілевіч выказаў ідэю пра вечную актуальнасць такіх традыцыйных каштоўнасцей беларусаў, як фальклорная паэтыка, родная мова і песня, яго лірычны герой бачыць запатрабаванасць такіх скарбаў сярод многіх сучасных дзяцей і спадзяецца, што гэтая спадчына захаваецца і надалей. У «Санеце» (1992) аўтар выноўваў ідэю сапраўднай сутнасці паэта, якая заключаецца ў здольнасці «ашалець» ад слова, адзіна неабходнага ў кантэксце твора або вынайджанага самім паэтам, тонкага яго адчування. Схема рыфмоўкі радкоў — *абба абба ввг гвг*. Як мы бачым, тэрцэты ўтрымліваюць не тры рыфмы, як трэба для гэтай

Ніл Гілевіч.

цвёрдай формы, а дзве. Верш напісаны п'яцістопным ямбам з захаваннем правіла альтэрнансу, што адпавядае санетнай форме.

Ідэя хуткаплыннасці чалавечага жыцця ўвасоблена праз згадку лірычным героем убачанай у маленстве эпітафіі на помніку: «Падарожны, стой! Падумаў міг: // Ты яшчэ ў гасцях, а я ўжо дома» («Каментар да старой эпітафіі», 1987). Успамінае і наказ маці добра паводзіць сябе ў гасцях. Ды і чытачоў заклікае задумацца над гэтай парадай і займацца стваральнай, карыснай працай. У вершы-прывітанні, эпітафіі «Памяці Яўгена Куліка» (2002) Ніл Сымонавіч характарызаваў гэтага графіка як патрыёта, апісваў Кальварыйскія могілкі падчас яго пахавання, снег, сяброў, што прыйшлі развітацца. Падумалася: ці мог ён прадчуваць, што яго таксама пахаваюць тут?

Крыху пазней напісаў нізку эпітафій у японскай форме танка памяці сваёй жонкі Ніны (адпаведна форме танка дакладна перададзена колькасць складоў у радках: 5-7-5-7-7). Адна з эпітафій (2003—2004): «З гэтага часу // На Кальварыйскіх кладках, // У ціхім кутку, // Будуць твой сон сцерагчы // сплаканыя таполі». Матыў сутыкнення з незваротнасцю часу гучыць і ў рытарычных пытаннях з трыялета: «Хто верне мае мне гады? // На што я траціў іх бяздарна?» («Хто верне...», 1996). Як антытэза смяротнасці чалавека ўспрымаецца ідэя аўтара аб неўміручасці роднай мовы, увасобленая ў форме танка з налётам містыцызму: «Што гэта ў цемры // Свеціцца там, дзе клады? // Ледзь здагадаўся: // Фасфарысцыруючы, // Мова выходзіць з магіл» («Што гэта ў цемры...» з «Вянка на алтар» з танка, 2002—2004).

У філасофскай лірыцы Ніл Гілевіч закранаў і маральна-этычныя пытанні. Так, у вершы «Каму і з кім не па дарозе?» (1988) аўтар выказаў ідэю несумяшчальнасці і варожасці антанімічных пар «добра і зло», «любоў і страх», «сумленне і подласць», «праўда і хлусня» і заклікаў чытачоў захоўваць вернасць агульначалавечым і хрысціянскім каштоўнасцям, такім як любоў, сумленне, праўда і дабро. У форме дзённіка паэт лаканічнымі чатырохрадковымі апісваў падзеі васьмі дзён з жыцця лірычнага героя, выплываючых з пражытага ім года. Настроі пераважаюць мінорныя, аж да адчаю

(«Сэрца натруджана», «Гоняць з парога», «бяспраўна», «бяздомна», «бяздольна», «Боскае счэрнена», «Горка і сумна!», «Горка і прыкра!» («Дзённік», 1993).

Відаць, хацеў перадаць светаўспрыманне звычайнага беларуса пачатку 1990-х, які ўжо не вельмі спадзяваўся на паляпшэнне грамадска-эканамічнай сітуацыі на радзіме. Зварот да жанру дзённіка вельмі рэдкі для лірыкі, ён больш характэрны для дакументальнай прозы. Настроём скрухі прасякнута «Элегія» (1997). Паэт падводзіць папярэднія высновы свайму жыццю, расчараваны, што яго патрыятычна зараджаныя словы не былі пачуты многімі сучаснікамі: «Для чаго, дзеля якой хімеры // Нёс я крыж усцяж фальшывых вех? // Ашуканы, здраджаны, схварэлы, // Як заложнік, дажываю век». Гэта якраз прыклад элегіі не толькі ўнутрыдушэўнай, суб'ектыўнай скіраванасці, а якая набыла таксама грамадзянскі падтэкст.

Пейзажная лірыка Ніла Гілевіча насычана ідэямі шанавання свайго, замілаванасцю роднымі краявідамі. У вершы «Жыта, сосны і валуны» (1986) паэт, паўтарыўшы згаданы радок з назвы рэфрэна ў канцы

галубкай яе каханага, які не забыў яе, а быў забіты драпежнай птушкай. Гучыць ідэя доўгатэрміновасці, магчыма, нават вечнай працягласці сапраўднага кахання, для якога і смерць не перашкода. У «Малітве» (1991) лірычны герой просіць не даўгалецця і не багაცця, а вяртання ў маладосць, каб пабыць хоць адну ноч з каханай. «Сповідзь крывічанкі» — маналог ад імя жанчыны, якая выйшла замуж за мужчыну-музыку, нарадзіла дзіця, але пасля яго здрады засталася адна. Хоць сэрца разбітае, не помсціла, бо крывічанка, г.зн. верная, з высакародным гонарам (выхад на ідэю беларускага нацыянальнага характару). Калі хрысціянская споведзь — зварот да святара з пакаяннем, каб атрымаць дараванне ад імя Хрыста, то жанчына з твора Ніла Гілевіча прамаўляе набалелае непасрэдна да Бога, прычым яна бязгрэшная, а грэшны яе муж.

Гэты верш можна было назваць маналагам, а споведдзю ён можа лічыцца не ў вузкім сэнсе як рэлігійны жанр, а ў шырокім — як шчырае праўдзівае прызнанне ў тым, што адбылося, якому-небудзь адрасату. Ідэя любові да жонкі Ніны ўвасоблена ў эпітафіі

Фота Югена Коктыця.

Злева направа: Ніл Гілевіч, Анатоль Вярцінскі, Генадзь Бураўкін, Уладзімір Анісковіч у рэдакцыі «ЛіМа». 1979 год.

чатырох строф, акцэнтаваў увагу на гэтых вобразах прыроды як найбольш характэрных для Беларусі, а таму дарагіх яму не толькі пры жыцці, а, як ён уяўляў, і пасля смерці. Фактычна, нібыта ўзбуйняў гэтыя вобразы да сімвалаў Беларусі, укладваючы ў іх ідэю жыццязойкасці (жыта), моцы і непахіснасці (сосны), неўміручасці Айчыны і памяці пра яе мінулае (валуны). «Санет беларускаму мёду» (2006) — гэта гімн лекавым уласцівасцям беларускага, з гарчынкай (бо з курганных кветак) мёду. Верш напісаны п'яціскладовым ямбам, схема рыфмоўкі радкоў *абба абба вгг вгг*, правіла альтэрнансу захоўваецца, што адпавядае санетнай форме. «Лірычны маналог» (аўтарскае жанравызначэнне твора) «Лагойшчына» (2002—2003) — гімн малой радзіме паэта.

Як прыклад інтымнай лірыкі можна разглядаць ліра-эпічную «Баладу» (1991), сюжэтная лінія якой пабудавана вакол журботнага чакання

ў форме танка: «Помню, сказала: // «Ой, як ты будзеш плакаць, // Калі я памру...» // Не, не ўяўляла яна // Плачу майго землятрус» («Помню, сказала...» з «Вянка на магілу» з танка, 2003—2004).

Навідавоку высокі ўзровень валодання Нілам Гілевічам рознымі паэтычнымі жанрамі, важнасць чаго ён акрэсліў у вершы «Крэда» (1992): «Над формай трэба мець уладу. // Таму й гляджу, каб быў мой верш, // Як хата, зрубленая «ў лапу», // Дзе — ні вянца не разарвеш! Ніл Сымонавіч развіваў і ўзбагачаў як жанрава-тэматычную палітру (грамадзянская, філасофская, пейзажная і інтымная лірыка), так і жанрава-страфічныя паэтычныя ўтварэнні, цвёрдыя формы і віды верша (санет, танка, трыялет, элегія, прывітанне, эпітафія, эпіграма, балада, малітва, сямірадкоўе і інш.), што з'яўляецца яго ўнёскам у ідэйна-жанравае абнаўленне паэзіі.

Таццяна БАРЫСЮК

Вяртанне Пана Тадэвуша

Музей-сядзіба
Міцкевічаў «Завоссе»

Літаратурна-мастацкі вобраз, які пастараліся стварыць аўтары экспазіцыі ў Музеі-сядзібе Міцкевічаў «Завоссе», філіяле Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры, на падставе дакументальных крыніц канца XVIII — пачатку XIX стст. ды тых паэтычных ілюстрацый, што намалюваў паэт у сваёй неўміручай паэме «Пан Тадэвуш», вяртае ў атмасферу шляхецкага асяродку той эпохі.

Ідэя слыннага творца і была пакладзена ў аснову мемурыяльнага комплексу. Ведаючы, што герой паэмы Тадэвуш Сапліца з'яўляецца літаратурным праваобразам аўтара, мы можам паспрабаваць пераадолець некаторую эпічную аддаленасць, што падзяляе нас, сённяшніх, з людзьмі таго часу, тым больш што літаратурныя вобразы арганічна ўзаемадзейнічаюць з рэальнымі гістарычнымі вобразамі і падзеямі, якія мелі месца ў фальварку Завоссе на пачатку XIX ст.

Старадаўнія дакументы сведчаць: каб завалодаць гэтай сядзібай, Міцкевічы вымушаны былі зрабіць... наезд! Дарэчы, пра гэты падзеі распавядаюць і паэтычныя радкі Міцкевіча, дый поўная назва паэмы — «Пан Тадэвуш, або Апошні наезд у Літве». Гаспадарыў у фальварку ў XVIII стагоддзі пан Яновіч. Працавіты быў, але і дужа зайздросны. Жадаў, каб у яго ўсё было найлепшае. Але ж на кожнае жаданне павінны быць грошы. Ды іх заўжды не хапала. Таму пан Яновіч грошы пазычаў, але не вяртаў. Самым вялікім крэдыторам Яновіча быў Юзаф Міцкевіч, родны брат дзеда Адама Міцкевіча Якуба. Юзаф пазычыў Яновічу 200 злотых, а калі мінулі ўсе тэрміны вяртання доўгу, па суду атрымаў паперу на сядзібу, якая з'яўлялася закладам. Дамовіцца не змаглі: Яновіч з'язджаць не хацеў, а ў суда не было выканаўчай улады — паліцыі, каб дапамагчы крэдытору. Ён павінен быў разбірацца сам.

Радаводнае дрэва і дакументы Адама Міцкевіча.

ўверх для страху!.. Сабакі пахаваліся ў буды, шыбы з вокнаў павыляталі, а Яновічы вымушаны былі ўцякаць. Такім чынам Міцкевічы ўчынілі наезд, звыклы па тым часе, — закон не працаваў: трэба было браць «даўбешку» і адваёўваць належнае, прычым часта не без крыві...

Факт нараджэння Адама Міцкевіча ў Завоссі засведчыў яго малодшы брат Аляксандр: ён пісаў пра гэта ў лісце да іх брата Францішка. Распавядаў цікавыя звесткі, што захаваліся ў дзіцячай памяці: акушэрка, жадаючы Адаму прыгатаваць лёс разумнага, узяла кнігу, на якой ножыкам адрэзала дзіцяці пупок. «Тую кнігу паказвала маці сваёй знаёмай, на сталі ў бацькі, а маё вочка тое падгледзела, вухка падслухала. Трымаў я тую кнігу заўсёды ў памяці. Быў гэта судовы працэс... у перапліце з чорнай скурцы», — згадваў Аляксандр.

Завоссе Міцкевічаў ляжыць у нізіне, каля падножжа даволі вялікага для гэтых мясцін узгорка, — у Міцкевічавы часы ён насіў назву Жарнова гара. Гэты тапонім, як і некаторыя іншыя (напрыклад, «калдычэйскай хвалі»), згадвае ў сваёй баладзе «Тукай» і сам Міцкевіч. Яшчэ нядаўна ў ваколіцах Завосся жыло некалькі сем'яў з прозвішчам Тукай.

Падчас археалагічнага даследавання на месцы сядзібы, якая была спалена падчас Першай сусветнай вайны, знайшлі падмурак жылога дома і рэшткі кафляных печы, у развалах выявілі фрагменты тэракотавай і зялёнапапіраванай кафлі, а таксама рэшткі керамічнага посуду XVIII—XIX стст., галандскую белагліняную люльку XVII—XVIII стст., фрагменты керамічных і бронзавых падсвечнікаў, аконнае і сталавае шкло.

У навуковай экспертызе археалагічнага матэрыялу прымаў удзел і польскі даследчык Юзеф Марышэк з Беластока. Даследчыкі прыйшлі да высновы, што на гэтым месцы была сядзіба дробнапамеснага шляхціча.

У 1993 годзе прынялі пастанову адбудаваць сядзібу Міцкевічаў. У аснову праекта аднаўлення лёг малюнак сучасніка Адама Міцкевіча, літаратара і мастака Эдварда Паўловіча, які добра ведаў наваколле. Планіроўка фальварка была традыцыйнай для шляхецкага жылля таго часу. Паўловіч досыць падрабязна апісаў унутраную планіроўку дома ў фальварку Завоссе: «З ганку трапляеш у сені; дзверы направа вялі да пакоя ў два вакны з франтона. Быў то пакой гасцінны і адначасова сталовы. З таго пакою адны дзверы (на супраць уваходу) вялі да пакоя вуглавога, які зваўся гасцёўняй (два вокны ад франтона і ад гары Жарновай), і тут нарадзіўся Адам; другія дзверы налева вялі да спальні. За спальняй быў малы пакойчык, а за ім — аптэчка».

З сенаў прама ад уваходу дзверы вялі да другіх сеняў, дзе была кухня, кладоўка і выйсце да саду. З сенаў налева — да людской, разам з якой была камора...»

Музейная экспазіцыя да дробязей перадае атмасферу далёкай эпохі. На сцяне ў сталовай прыцягвае ўвагу абавязковы шляхецкі атрыбут — шабля. Побач з шабляй — партрэт Тадэвуша Касцюшкі і нагрудны знак Рынграф. Пра наяўнасць партрэта Касцюшкі мы ведаем з паэмы:

Або і спраты старыя ў кожным кавалку,
усё, чым любіў забаўляцца ад самага малку...
Таксама партрэты старыя на сценах віселі:
Касцюшка ў чамарцы кракоўскай,
як жыў, выступае,
з вачыма, у неба паднятымі, меч свой трымае
абаруч, бо ім прысягаў ён народ ратаваці...

Усе рэчы, якіх кранаецца пяро Адама Міцкевіча, арганічна ўпісваюцца ў асяродак — літаратурныя фантазіі паэта мелі канкрэтныя жыццёвыя адпаведнікі.

Са сталавага пакоя трапляем у пакой вуглавы, «які зваўся гасцёўняй, і тут нарадзіўся Адам». Літаратурны вобраз змяняецца рэальнымі дакументамі аб сям'і Міцкевічаў. Тут можна пазнаёміцца з іх радаводным дрэвам, выявамі бацькоў і самога Адама, лістамі яго маці і некаторымі іншымі атрыбутамі з гісторыі гэтай сям'і. Тут знаходзіцца і дарожны куфрак паэта.

Далей — малы пакой, аптэчка — цёмная камора, дзе захоўваюцца лекавыя травы, настоі, розныя варэнні, наліўкі і лікёры.

Наступны пакой — спальня. Аўтары экспазіцыі надалі яму жаночую атмасферу. Фізігармонія, люстэрка ў музейнай экспазіцыі ствараюць антураж тых часоў. Вобразы з паэмы паўстаюць перад намі ў сваёй рэальнасці...

Напоўніць музей дапамаглі жыхары навакольных вёсак — на момант яго стварэння ў хатах захоўваліся многія старадаўнія рэчы. Людзі аддавалі старую мэблю, часта бясплатна. Сядзіба працуе ўжо 23 гады.

Ідэя «шляхецкага гнязда», увасобленая паэтам у «Пане Тадэвушы», характарызавала менталітэт шляхты. Страта радавога засценка была найвялікшай трагедыяй для шляхціча. Бывала, жыццё сыходзіла, каб вярнуць некалі страчанае гняздо: прывязанасць да сваіх каранёў, да малой радзімы была моцным маральным імпульсам, які фарміраваў яшчэ больш высокія пачуцці патрыятызму, грамадзянскай годнасці і шляхецкага гонару.

Музей у Завоссі чакае ўсіх неабыхавых да творчасці Адама Міцкевіча, гісторыі і культуры ўласных продкаў, усіх, хто жадае перажыць незабыўныя хвіліны спаткання са слаўным мінулым.

Вясной юбілейнага года на ўскрайку фальварка раптам зацвіла і пусціла новыя парасткі старая ліпа, якая была пашкоджана бурай і не падавала ніякіх прыкмет жыцця. А тут нібыта новыя сокі напоўнілі старое дрэва, як сімвал таго, што спакутаваная ў доўгім расстанні з радзімай душа паэта ўрэшце знайшла спакой. І сімвал таго, што народ, так гарача любімы паэтам, не знікне ў гісторыі, а будзе годным захавальнікам найлепшых традыцый.

Яна БУДОВІЧ,
фота аўтара

Запрашаем на свята

Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры сумесна з Баранавіцкім раённым выканаўчым камітэтам чарговы раз запрашае прыхільнікаў роднай культуры на свята «Восень у Завоссі», якое адбудзецца ў філіяле музея «Музей-сядзіба Міцкевічаў «Завоссе»» 16 кастрычніка.

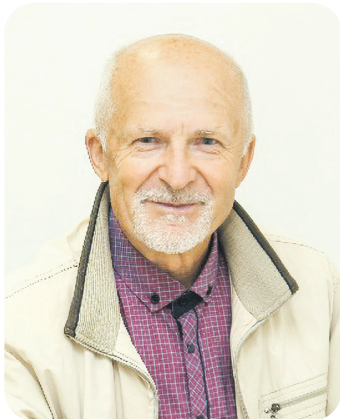
Упершыню літаратурна-музычны фестываль «Восень у Завоссі» прымаў гасцей у 2018 годзе. Святка было прымеркавана да 220-годдзя з дня нараджэння класіка сусветнай літаратуры Адама Міцкевіча. Пасля гэтай падзеі і нарадзілася ідэя кожную восень праводзіць у Музеі-сядзібе Міцкевічаў «Завоссе» літаратурна-музычны фестываль «Восень у Завоссі».

Сёлета гасцей свята чакае насычаная праграма: экскурсія па сядзібным доме, квэсты і гульні, разнастайныя майстар-класы, цікавая музычная праграма, пачастункі з зёлкавай гарбатай, падарункі і шмат іншых цікавостак.

Алеся КУЗНЯЦОВА

Адкрыў для сябе скарбы нацыянальнай літаратуры

Фёдар ГУРЫНОВІЧ Жаданне

Уступі мне, скворец, уголок...
Мікалай Забалоцкі

Адкрыў мне вясны занавескі,
Вясёлкавы ранні шпачок.
Ужо беразак у падвесках,
І футра змяніў шарачок.

У домік высокі, шыкоўны
Мяне хоць на хвілю вазьмі.
Падгледзець хачу са шпакёўні,
Як крочыць вясна па зямлі.

З твае паднябеснае высі
Кіпіць захапленне ў душы!
Але ж разумею: баішся
Яечкі каб не раздушыў.

Мая клапатлівая птаха,
Тады хоць у самым кутку
Прысесці дазволь, ці на даху,
Ці нават хаця б на лятку.

Я ціха, цікаўна па лесках
Залезу — і ўбачу Яе...
Адкрыў мне, шпачок, занавескі
Вясны жыццядайнай свае.

Возера

Ах, які сягоння дзіўны ранак
І пейзаж азёрных берагоў!
Мудрагелістых багетных рамак
Толькі й не хапае для яго.

Зараснік рагозу — быццам жэзлы.
Хвоі ў рад — нібыта вояў раць.
І лілеі на шнурах даўжэзных
Лямпамі шахіцёрскімі гараць.

Слізгае бяшумна пласкадонка.
Пахне бераг скошанай травой.
Зрэдку патрапляюцца адонкі —
«Інэзды» нетутэйшых журавоў.

Возера трапечы ў першым промні.
І птушыны ажывае грай.
Ёсць усе падставы, каб запомніць
Назаўсёды гэты летні рай.

Сонца ў азярыне топіць морак,
Сцелецца па дне нябёсаў бязь.
У калькузе, выкаванай з зорак,
З воблака выбліскае карась.

Ты

Мяцеліца блукала па дварах,
Ваўчыцай выла ў дрыгatlівым полі.
Была зіма, сумотная пара,
Яна гняла душу і мяля волю.

Зімою глух мой голас і нямеў,
Дзімала безвыходнасці навала.
Былі мне нават вершы не наўме,
А ты мяне ўва мне адратавала.

Яшчэ і сакавік маркотным быў,
Вытоптаў ён пралескі колкім градам.
Здавалася, што й беразак рабы
Сакавіку няветламу не рады.

А ты, мая жывільная, са мной
Была заўжды — як неба, як наветра,
І ад цябе павяяла вясной.
І зноў я ў звонкі, ясны дзень паверыў.

Прыйшла ты як усмешка, як вясна,
Як ад журбы і холаду збавенне —
Прыйшла ты і з сабою прынясла
І веру, і спагаду, і натхненне.

Чаромха зацвітае спакваля.
Узношу да нябёс табе хвалу я,
Каханая, адзіная мая,
Хай кожны след твой сонца пацалуе.

* * *

Збегчы ў вёску з гарадскога тлуму
І на цёплай матчынай зямлі
Думаць непрыкаяныя думы,
Што на сэрца каменем ляглі.

Але й тут траіцца бензакасілка,
Цішыні і ў вёсцы не знайсці.
І дрыжаць бяздомныя асінікі,
Што ў гародзе ўздумалі расці.

Так, і на гарадах, і на сотках,
Што даўно ўжо без гаспадароў,
Хмызнякі ўзяліся.
Прыкра ўсё-ткі,
Што ўсё больш становіцца двароў

З вокнамі, забітымі крыж-накрыж,
Дзе маркотна стыне цішыня.
А яшчэ ж зусім нядаўна насцеж
Іх вясёлы ліпень расчыняў.

Провады, хрысціны ды вяселлі
З іх чуваць былі ва ўсе канцы.
А цяпер у хатах тых праселі
І ў зямлю паўросталі вянцы.

Вымірае вёска, вымірае,
Надта хутка, нейк не па гадах.
Спаць палеткаў жытніх генералы
На журботных выстылых кладах.

Апусцелых хат шырэе войска,
Захлынае вокны нематой.
Але засталася ў сэрцы вёска
Той вясёлай, шчырай, маладой.

Да яе заўсёды я з пашанай.
Цішыні шукаю ў ёй, але
Добра, што хоць летам парушае
Ціш нямую дачнік на сяле.

Вясёлка

Гуляе дожджык над пасёлкам.
І, ахінуўшы небакрай,
Стаіць чароўная вясёлка,
Як быццам бы вароты ў рай.

Сем колераў яна ўвабрала.
Іх небу поўнасю стае.
І аблачынкі, як каралы,
Расцуюць паводдаль ад яе.

Што там — ці вечнасць, ці імгненне,
Ці салаўіны звонкі грай?
Мо для самазаспакаення
Мы гэты выдумалі рай?

Што там — журба, ці карнавалы,
Ці зорка вечная гарыць?..
Не кожнаму накіравана
Вароты райскія адкрыць.

Жанна МІУС

Нашы класікі

У Радзімы маёй будуць мірныя сны! —
насуперак і крыкунам, і няверцам:
за яе хварэюць у парыве адным
дзве душы Максіма Гарэцкага.

У Радзімы маёй будзе ічасны лёс —
хто спрацаці з гэтым захоча?
За яе малітву Купала ўзнёс
перад Богам у час прарочы.

А на ростанях Колас стаіць малады —
дзёрзка ўмарваецца ў новы будзень:
«На прасторах жыцця шчыраваць заўжды
улюбёныя ў край свой будзем!»

Твар Радзімы шукаў у легендах сівых
рамантычны наскрозь Караткевіч,
каб па-простаму, шчыра, а не на Вы
прашаптаць у вочы любя: «Вер мне...»

Край гасцінца старога Гілевіч прылёг,
задрамаў, залюбяны нібыта.
«За цябе ваяваў... ад абразы збярог...» —
шэпча ля абеліска Быкаў.

Тамы шчырых, гаючых, няшчотных слоў
не спрахнеюць, як крыж на пагосце...
Угадай барадулінскае адно:
у кутах родных быць не госцем!

Мележ, Чорны — ды колькі іх, годных, вой-ёй!..
Куляшоў — усё з той жа арцелі —
у парыве натхнёным над гэтай зямлёй
твар свой годна трымаць хацелі!

Нам караскаціца з багны разладдзя зноў,
пакуль усход новы ў сілу ўбярэціца.
Нас — мільёны!
Прад намі — ахвярнасць сыноў:
нашых класікаў з свечачу-сэрцам.

Зможам мы як іспанец, і чэх, і француз
смакаваць з даўкім хмелем на вуснах
імя любай зямелькі — «мая Бе-ла-русь...»,
рук гасцінных раскінуўшы вусце.

І ў руках — толькі сціплых усхвалаў вянок
(а не меч — на нязгодных абрынуць),
каб, як той летуценнік Максім*, кожны змог
у раку з назвай Памяць кінуць...

* Тут — М. Багдановіч, беларускі паэт.

Святлана БЕЛЬСКАЯ

* * *

Дзень узняўся з рачнога донца,
На сонца глянуў дакорліва.
Свой калчан расчыніла сонца,
Пусціла стрэлы накорліва.

На рачныя жоўтыя плёсы
І зялёны мурог з ляшчынаю.
Рассыпаючы ў травах слёзы,
Хмарны ранак пабег лагчынаю.

Слёзы з траў маладых у полі
Дзень сабраў у збан васільковы,
На сумнай ляшчыне, таполі
Усмяшак развесіў падковы.

Прабег ля рачулкі ён млявай
І, нібыта павой у плоце,
Чупрынай сваёй бялявай
Заблытаўся ў шэрым чароце.

А навокал сонца праменні
Ловіць весела вецер вольны.
Затрымайся, дзіва-імгненне!
Толькі час — вартавы няўмольны.

Прыйдзе вечар, і змрочны цень
Упадзе ў журбе на дарогу.
Але зараз сонечны дзень
Святкуе сваю перамогу.

* * *

Які сёння сон да цябе завітае,
Пакуль адзінокая птаха лятае,
Якая начною парою завецца
І соладка плача, і горка смяецца?
У лапах кіпцястых карзіну трымае.
Калі яна зрэдку яе расчыняе,
Сны вылятаюць то шэраю зграяй,
То бела-ружоваю квеценню мая.
Нарэшце, на дне чарадзейнай карзіны
Сон застаецца апошні, адзіны,
Самы дзівосны і самы прыгожы,
Які зачаруе, які заварожа.
Каму падарыць яго? Вось дык задача!
Хоць, кажуць, сляпою бывае ўдача,
Але паспрабуй адчыніць ты акенцы
Альбо свае дзверы насцеж у сенцы,
Пакуль яшчэ ледзь на ўсходзе світае.
Раптам той сон да цябе завітае?

У вянок восені

Старонкі з дзённіка

Уладзімір ЛІПСКИ

3 «Вясёлкай» у сэрцы!

У вясёлкавым кабінёце галоўнага рэдактара я ўжо сорак другі год. І гэта дае мне права заявіць усяму свету: «Вясёлка — мой лёс, мая планета, маё жыццё!»

Божа мой! Колькі ж за гэтыя гады прапусціў праз сваю душу рукапісаў з казкамі, апавяданнямі, вершамі, паэмамі. Заўсёды чытаў творы для дзяцей з нязменным рэдактарскім прынцыпам: «Пазірай не ў твар аўтара, а ў яго твор!» І гэта надавала смеласці не пусціць да маленькіх чытачоў настырную графаманію, даўкую рыфмаванку, пустабрэхаўку. Хвалю сябе за гэта. Імкнуся перадаць свой рэдактарскі вопыт наступнікам.

А ён у чым? Прымай свайго Чытача — як дар Божы. Любі сваю справу — з потам Божым.

Беражы зямельку, дзе твая пупавіна, яна аніколі не пакрыўдзіць цябе.

Шануй гонар свой, трымай у чысціні сумленне, і цябе не зломяць аніякія вятрыскі, не замарозыць завеі, не спаліць агонь зайздрасці.

Будзь Чалавекам, верна службы Дзецям! «Вясёлка» адшліфавала і мае літаратурныя здольнасці. У падмурак выхавання Дзяцей з надзеяй і вераю кладу свае кнігі: «Вясёлая азбука», «Каралева белых прынцэс», «Залаты домік», «Прыгоды Нуліка», «Сонца над галавой», «Мілаградскі конік», «Закаханы трэцякласнік», «Грошык і таямнічы кошык», «Я тут жыву», «Мая Беларусь»...

У шматкроп'і схавана дужа багатая кніг, твораў, якія запусціў на млын выхавання сучаснікаў. Хочацца верыць, што з іх уздымуцца новыя таленты нашай зямлі!

Заканчваецца маё вясёлкавае святкаванне ў дзіцячым часопісе. Не заканчваецца маё служэнне Дзецям Беларусі!

Хораша прыкмеціў некалі мудры паэт Алесь Разанаў, як бы для мяне, як бы для ўсіх нас:

Аднойчы,
калі завершу ўсе справы...
О, як многа трэба зрабіць,
калі завершу ўсе справы!..

Капыль

У першую нядзельку верасня — у Капылі. Старажытнае паселішча стала на адзін дзень сталіцай Беларускага Слова.

Як казка кажа: і я там быў, мёд, піва піў, па барадзе цякло і ў рот трапіла.

Канечне, маё нязменнае жаданне, каб такое свята доўжылася ўсе дні года і ўсе гады стагоддзя. Беларусы, іх напеўная, меладычная мова заслугуюць сусветнай павагі!

Капыль запомніцца мне актыўнай творчай працай. Я быў гандлярком кніг каля палаткі выдавецтва «Адукацыя і выхаванне». Юным чытачам падпісваў свае кнігі «Мая Беларусь», «Я тут жыву», «Памілуй і ўзвысь».

Помню зорачкі зіхатлівыя ў вачах дзетак, якім даваў аўтографы. Веру, яны абавязкова (усёй сямі!) прачытаюць кніжны «гасцінец».

Помню адну маму, якая адгаварыла дачуню купляць «Маю Беларусь». Злосна буркнула ў яе бок: «Усё роўна не адарвешся ад тэлефона, кніга будзе ляжаць не разгорнутай...» Дзяўчынка пачырванела, яна хацела падарунак ад пісьменніка. Мама адпрэчыла. Не магу забыць гэты канфлікт. Не магу дараваць той маме, якая прылюдна абразіла дачку...

А яшчэ я быў у Капылі старшынёй журы абласнога фестывалю гульні і гумару «Капыльскія пацехі». Запомніў «Слуцкіх бабак», якія задорна спявалі: «Мы на моры не былі, толькі на пруду...» Ірына Мінец з Клецкага раёна вельмі ж густоўна паказала пантаміму «Даяркі». А «Жэўжыкі» з Фаніпалы разыгралі тэатральнае прадстаўленне «Лёгкі хлеб». Любанскае «Смехаўё» смачна паёрнічала пра курэй. «Дубінскія фанабэры» наладзілі гумарны вясковы кірмаш...

Хачу верыць, што гарадскі парк хадзіў ходарам ад жартаў, прыпевак, народных мініячюр. Самадзейныя артысты амаль з усіх раёнаў Міншчыны весела гумарылі. І гэта добрая прыкмета. Калі народ смяецца, дык ён жыве з надзеяй!

Цвірка

Будзіла вёску берасцянка.

Такія спевы запомніў Кастусь Цвірка са свайго басаногога маленства.

Такі словаспеў змайстрачыў у аповесці пра людзей і былі сваёй Зялёнай Дубровы.

Мне пашчасціла аднойчы быць у яго бацькоўскай хаце, узірацца ў сад-агарод.

Фота Кастуся Дробавы.

Як жа міла і беражліва захоўвае пісьменнік памяць пра свае радаводныя карані! Яго б урок любові і вернасці роднай мясціне — ды ў падручнікі дзецям!

Шкада, што цяперашнія малышныя не вельмі шануе кнігі. А можна было б урок Цвіркі запісаць пад спеў берасцянка. А сам аўтар даверлівым, душэўным голасам павёў бы вучняў сцежачкамі сваёй вёскі ды апавядаў бы пра залатых, дабрэнных людзей. Іншых і не вадзілася ў сцішаных хатах.

Паэт прызнаецца, што кожным разам, калі едзе ў вёску, як бы вандруе ў мінулае ды «збірае камяні разваленага Часам будынка нашага Учарашняга Дня». Дык над гэтым павінны дужа задумацца жэўжыкі снішняй явы. Надыдзе час жыццёвых іспытаў, і яны таксама пачнуць шукаць, ацэньваць дзень учарашні.

А якім ён быў?

Якім яны былі ў ім?

Адказы на гэтыя стомленыя запытанкі, рана ці позна, а трэба даць. Урокі ачышчэння сумлення ніхто і ніколі не прапускаў. Мне падалося, такі ўрок апісаў у сваёй аповесці Кастусь Цвірка. Удвая прыемна гэта ўсведамляць, чытаючы аўтограф на кнізе паважанага мною майстра слова Канстанціна Аляксеевіча Цвіркі: «Валодзю Ліпскаму — дзякуй, дружа, за ўсё! 24.04.2009 г.».

Дачны кот

Дачны кот з худымі рэбрамі расчохліў свае круглыя вочы. Пазіраў на мяне боязна і ўмольна, як бы казаў:

«Падайце згаладалама коцю што-небудзь на зуб».

Я еў бульбяныя піражкі. Не шкада, браце, але ці ўхваліш пачастоўе?

Кінуў у бок паласаціка паўпіражка. Падкраўся. Ухапіў. Паляцеў да брамы. Там мігам уплёў наедак. Зноў вярнуўся да мяне. Пазірае так, што лёгка чытаецца яго кардыяграма думкі: «Няўжо не кінеш яшчэ такой смакаты?...»

Кінуў. Не шкада. Толькі дзіва душыць: кот бульбу шаткуе, як мяса. Відаць, гаспадары кінулі яго на волі, каб лавіў мышэй. А ён, прывыклы да гатовенькага, ходзіць па хатах, папрашайнічае.

Не выходзіць з галавы той паласацік. Ён зусім не казачны кот Максім, які карміў свайго гаспадара. І нават не кот Мурлыкавіч, які ўсіх звяроў напалохаў. Ён не ваявода, а папрашайка.

Шкада такіх каткоў.

Удвая шкада такіх людзей.

Агонь

Агонь у печы.

Вогненныя языкі асцярожна аблізваюць паленцы, як бы смакуюць, прымерваюцца, ці вартыя для спажывы.

Набраўшы сілы, агонь абыходзіць сваімі абдымкамі дрэвы, як бы прыкідвае, ці ахопіць, ці абдыме ўсіх цяплом.

Агонь пачынае вуркатаць, нешта на-шэптваць, як бы чараваць над сваёй ахвярай.

І вось з шматгаловага, агністага змея высаккаюць пякучыя языкі. І спакойныя паленцы залаціста абвугліваюцца. У печы загараецца касцёр цяпла, прыемнасці, жыцця.

Агонь у душы.

О, гэта зусім не тое, што выпаліць у печы. Тут мо і жыцця не хопіць, каб распаліць вогніва. Што для гэтага трэба?

Запалкі сухія на кожны дзень!

Жаданне цярпілае не на дзень, а на гады!

Воля моцная. І не на гады, а на ўсю даўжыню жыццёвай свечкі!

Агонь! Ты са мной і ў летнюю спёку, і дажджлівай восенню, і снежнай зімой, і шалёнай вясной.

А без агню, Чалавек, ты будзеш мокрай курыцай ва ўсе поры года. Ва ўсе гады сваёй камандзіроўкі ў зямны рай.

Будзь з агнём у сэрцы, у вачах, у душы і ў жаданнях. Трымай агонь у сабе сёння, заўтра і ва ўвесь свой век!

Дожджык

Людзі на Лысай Гары хацелі дажджу.

А ён быў далёка-далёка. Ішоў па морах, стэпах, пушчах. Але ж запомніў просьбу лысаторцаў. Пачаў прабівацца да іх праз неабдымныя прасторы.

Урэшце дайшоў дождж да адпачывальняў просьбітаў. Пачаў стукацца ў глухія брамкі, у шкліны вокнаў, у шыферныя дахі. Ніхто не ўсміхаўся дажджу. Ніводзін лысаторца не выйшаў сустрэць яго.

І дождж зазлаваў.

Клікнуў да сябе суседнія чорныя хмары. І ўжо ж секанулі яны па поўнай. На хаты і агароды лілі ўсю ноч і ўвесь дзень. Лілі на ўсё, што трапляла на іх шляху.

Чуе дождж пра сябе непрыемную гаману лысаторцаў:

— Ну і ляпечка другі дзень, як дурань.

Ні з хаты выйсці. Ні сабак выгуляць. Ні ў грыбы схадзіць...

Слухаў, слухаў дождж нагаворы на сабе, махнуў на лысаторцаў мокрым квачом:

— Жывіце, як ведаеце. А мяне болей не трывожце...

От і ходзяць з таго часу павер'і: што прасіў, прымай з удзячнасцю; калі даюць, не круці носам; што ёсць у прыродзе, тое ёсць і ў народзе. Не выклабучвайся!..

Баравік!

У ляснога барына — элегантная шляпа. Па ёй пазнаеш грыбнога верхаводу. Мадняк мяняе колеры свайго ўбору. То заказвае шляпу пад колер спелага жолуда, то пад колер жытнёвага хлеба, то пад колер бульбы.

Іду на сустрэчу з барынам лесу. Асцярожна ступаю па зялёным дыване, што расцелены пад лесазборам.

Рыхтую сэрца, каб ёкнула ад спаткання. Боязна ступаю каля згнілых елак. І... о цуд! З-пад ігліцы, прыкрыты перапрэлым лістом арэшныны, усміхаецца мне сам Баравік!

Станаўлюся наўколенкі перад чараўніком. Дзякую за чаканую сустрэчу.

У бары сустрэўся з Барам! А дзікая вавёрка сіганула на тоўстую сасну. Дзесьці на пятым метры ад долу рэзка тармазнула. Здзіўлена пачала ўзірацца ў мяне і баравіка.

Дарэмна распуціла хвосцік, рыжуха. Не ахвярую табе знаходку. Сам чакаў сустрэчы з Барам. Ён сніўся мне яшчэ з зімы.

А вечарам, каля сажалкі, апанавалі мяне дзве вёрткія страказы. То падляціць дужа блізка, то ўзвіхурацца ўгору, то сігануць да чароту.

Парны, сінхронны палёт! Як бы цешылі мяне. Як бы хваліліся сваёй лоўкасцю. Як бы выпытвалі: «Ну што, зняў з трона Баравіка?...»

Страказы стракаталі крыламі ажно да захаду сонца. І я ў думках лятаў на крылах радасці. Дык вось жа што можа зрабіць Баравік з грыбніком.

Давер

Верыць хачу табе, як сабе.

Да веры тваёй іду. Зверыць з сваёй жадаю.

Шлях ад маёй веры да тваёй — камяністы, горны, балотны.

Прайсці басаножа па камяністай дарозе — ногі акрываюцца. А ты ідзі, калі хочаш дайсці да веры, падобнай на тваю.

Узлезь на высокую гару. І не абарвіся. І не закружы галаву, не страць надзею. Тады ацэніш, у якім кошце высокая вера.

Прайдзі па балоце. Адолей хісткія купіны. Не зваліся ў багну, бо трапіш да нячысціка. І згубіш веру.

Дык вось які вірлівы шлях ад майго даверу да твайго. Гэтае багацце збіраецца ўсім жыццём.

А растраціць давер можна адным мігам — неасцярожным словам, непрадуманым жэстам, маўклівай здрадай. На ўсё даволі аднаго неасцярожнага кроку. Ён і ёсць тая «лыжка поскудзі», якая псуе, знішчае давер.

Пра гэта думаю-раздумваю на вышыні сваіх гадоў.

паблізу і воддаль

Новае выданне — кніга праявітых твораў Міхася Стральцова — з’явілася ў выдавецтве «Мастацкая літаратура». Зборнік з трохсот старонак аповесцей і апавяданняў, у тым ліку «Адзін лапаць, адзін чунь» і «Загадка Багда-новіча», выйшаў у серыі «Напісанае застаецца», гаворыцца на сайце выдавецтва. Укладальнікам стаў Віктар Шніп. Мяркуецца, што кожны год праект будзе папаўняцца чатырма-шасцю кнігамі. У планах стваральнікаў выдаваць менавіта тых пісьменнікаў, чые творы вытрымалі выпрабаванне часам.

Серыя «Бібліятэка школьніка» выдавецтва «Вышэйшая школа» прапаноўвае кнігу «Беларускі фальклор». У зборнік увайшлі легенды і паданні, прыказкі і прымаўкі, а таксама казкі. Выданне ўключае творы вуснай народнай творчасці і змяшчае спасылкі ў выглядзе QR-кодаў на аўдыязапісы найлепшых фальклорных матэрыялаў. Усе яны запісаны на тэрыторыі Беларусі ў XIX—XX стст. вядомымі вучонымі-фалькларыстамі, этнографамі, мовазнаўцамі і літаратарамі: А. Сержпутоўскім, П. Шэйнам, Е. Раманавым, К. Каганцом і іншымі. Выданне адрасавана шырокаму колу чытачоў і карысна ўсім, хто цікавіцца беларускай народнай творчасцю, духоўнымі набыткамі.

РІА «Новости» склала рэйтынг найбольш чаканых кніжных навінак восені, з якімі можа пазнаёміцца рускамоўны чытач. У ліку кніг — «Аднойчы ў Галівудзе» Квенціна Таранціна, «Рускі ў Англіі. Дапаможнік па белетрыстыцы» Барыса Акуніна, «Сарокі-забойцы» Энтані Горавіца, «Галандскі дом» Эн Пэтчэт, «Ісландыя» Аляксандра Ілічэўскага, «Макавае мора» Амітаў Гош, «Страх і надзея. Як Чэрчіль выратаваў Брытанію ад катастрофы» Эрыка Ларсана, «Мы пачынаем у канцы» Крыса Уітакера, «Абстрактнае мастацтва» Стэфані Стрэйн, «Каляднае парася» Дж. К. Роўлінг і іншыя. Ёсць у спісе і кніга для тых, хто «насталгіруе» па Савецкім Саюзе: гэта «Савдзяцінства» Юрыя Палякова, месца дзеяння якой — жнівеньская Масква 1968 года.

Твор «Як забіць літаратуру» Сухбата Афлатуні выпусціла выдавецтва «Эксмо». Лаўрэат «Рускай прэміі», фіналіст «Яснай паляны» і «Вялікай кнігі», аўтар разважае над палітыкай і ўнутраным жыццём сучаснай літаратуры як крытык. Унікальная хроніка апошніх гадоў: скандалы вакол літаратурных прэмій, палеміка аўтараў, закрыццё старых часопісаў і адкрыццё новых — усё гэта сабрана пад адной вокладкай. Мэта кнігі супрацьлеглая назве. Сухбата Афлатуні расказвае, як выратаваць літаратуру ва ўмовах, калі яе імкнуцца забіць літаральна ўсе, нават самі пісьменнікі.

Выдавецтва «Нікея» прадстаўляе кнігу «Дантэ, які бачыў Бога», дзе пра «Боскую камедыю» разважае Франка Нембрыні — італьянскі педагог і філолаг, які больш за 30 гадоў тлумачыць гэты сярэднявечны шэдэўр у самых розных аўдыторыях. «Уся «Боская камедыя» пабудавана на супрацьпастаўленні святла і цемры. Гэта пазма святла, прычым жыццё чалавека (як гэта бязлітасна апісана ў першай песні) з’яўляецца вопытам цемры, слепаты. Пачатак шляху — змрочны лес, месца, дзе рэчы ў цемры нераспазнавальныя. А значыць, іх немагчыма пазнаць і немагчыма палюбіць такімі, якія яны ёсць, гэта пекла, гэта смерць. Дантэ гаворыць нам: у пачатку шляху ўсё мы сляпыя, і сутнасць у тым, каб з’явілася нешта, што здолела б асвятліць наша існаванне і такім чынам даць нам магчымасць сапраўднага пазнання рэчаў, пазнання жыцця такога, якое яно ёсць», — піша аўтар.

Адно з 37 ацалелых старонак арыгінальнага рукапісу дэтэктыва «Сабака Баскервіляў» выставілі на аўкцыён кампаніі *Heritage* ў ЗША за 198 тысяч долараў. Папера памерам 20 на 33 сантыметры знаходзіцца ў адносна добрым стане, і яе змест можна прачытаць без намаганняў. Выстаўленая на таргі прыватным калекцыянерам старонка — пачатак трынаццатага раздзела, дзе Шэрлак Холмс і доктар Ватсан абмяркоўваюць таямнічае забойства на балоце і пытанне аб тым, ці варта арыштоўваць злачынца. Некаторыя сказы ў тэксце закрэслены рукой Артура Конана Дойла. У свой час для таго, каб разрэкламаваць кнігу, амерыканскае выдавецтва *McClure, Phillips & Company* напрасіла ў пісьменніка арыгінальны рукапіс і арганізавала рэкламную кампанію, у рамках якой раздавала па адной старонцы рукапісу пакупнікам копіі кнігі.

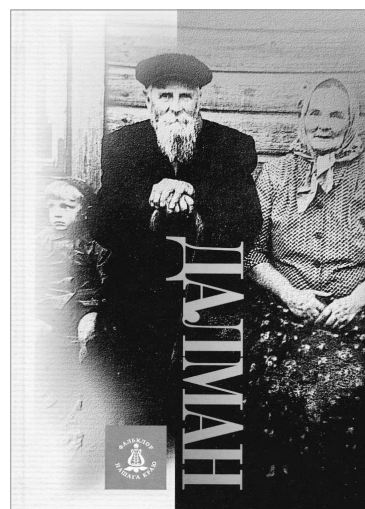
Яўгенія ШЫЦЬКА

Далман з Глыбоччыны, або Феномен знахарства

У «Беларускай навуцы» выйшла кніга Таццяны Валодзінай і Уладзіміра Лобача «Далман. Асоба і міф». Выданне прысвечана аднаму з найболей цікавых знахараў Беларусі — Міхаілу Даламану з Віцебшчыны.

Якім жа быў пачатак даследавання? Пра гэта сказана ў «Прадмове»: «У ліпені 1992 г. у Расонскім раёне, амаль на самай мяжы з Расіяй, старэнькая бабуля, распавядаючы пра мясцовых шаптух, што дапамагалі людзям ад розных хвароб замоўленай вадзічкай, раптам прыгала надзвычай «большога знахара Далмана», які жыў недзе за Глыбокім і дапамагаў «ад усяго».

Звесткі былі цікавыя, але даволі няпэўныя, спраўдзіць іх падавалася немагчымым. Але год за годам, у экспедыцыях на Полаччыне і Ушаччыне, Лепельшчыне і Глыбоччыне, у ваколіцах Докшыцаў і Шаркаўшчыны гэты «большы знахар», але ўжо з устойлівым найменнем «Далман», гучаў у аповедах вяскоўцаў усё часцей. Дзясяткі, а то і сотні ўдзячных успамінаў маглі адрознівацца паміж сабой у дэталі, але зводзіліся да аднаго: легендарны Далман лекаваў людзей ад самых разнастайных хвароб, пазбаўляў ад немачаў хатнюю жы-вёлу, меў прарочы дар і спагядлівую,

чалавечную натуру. Уяўленне малявала мудрага вясковага дзеда, патомнага знахара, які атрымаў дзівосны дар ад прапрадзедаў, як аб гэтым пісалася ў этнаграфічных зборніках XIX — пачатку XX стагоддзя.

У 2012 годзе, праз 20 гадоў пасля першай згадкі, экспедыцыйныя шляхі прывялі да невялікай вёскі на Пастаўшчыне Верацеі. І там удалося пагаварыць з дачкою самога Далмана — Ксеніяй Міхайлаўнай. Як высветлілася, спярша па старых здымках, Міхаіл Уладзіміравіч Далманаў — прадстаўнік дваранскага роду. Нечаканая акалічнасць у звязку з традыцыйным

знахарствам, носьбіты якога былі выхадцамі з самых народных глыбін, з сялян!

Аўтары кнігі пра Міхаіла Далмана, падрабязна разглядаючы самую асобу знахара, звяртаюцца да характарыстык феномена знахарства. Даследаванне, сабранае па крупінках з многіх сведчанняў людзей, якім даводзілася сустракацца з Далманам, чытаецца як унікальная энцыклапедыя народнага жыцця. Хаця аўтары і сцвярджаюць: «Прапанаваная чытачу кніга — гэта не гістарычнае даследаванне ў класічным разуменні, але спроба ў галіне антрапалагічнай феноменалогіі, калі прыярытэтнай стае асоба ўнікальнага чалавека ў праекцыі на спецыфіку культурнага ландшафту краю і адметнасць эпохі, якія ў суплёце і спарадзілі непаўторную легенду, што дагэтуль жыве ў вёсках і мястэчках Падзвіння».

Выдавецтва «Беларуская навука», прапаноўваючы кнігу пра Далмана ў серыі «Фальклор нашага краю», раіць пазнаёміцца з даследаваннем этнографам, фалькларыстам, краязнаўцам, а таксама ўсім, хто цікавіцца гісторыяй і культурай роднага краю.

А набыць кнігу Таццяны Валодзінай і Уладзіміра Лобача можна ў кнігарні «Акадэмікніга» ў Мінску.

Сяргей ШЫЧКО

Падарожжа па дзівосным лесе

Займальныя гульні, рэальныя і метафарычныя, — тое, чым прыцягвае маленькага чытача Кацярына Хадасевіч-Лісавая. Не абышлося без гэтага ўжо неабходнага для творчасці пісьменніцы складніка і ў новай кнізе. Сёлета ў Выдавецкім доме «Звязда», дзе выйшла значная колькасць твораў гэтай аўтаркі, пабачыла свет казачная аповесць «Прыгоды лісачкі Красуні» (серыя «Казкі кніжнай феі»).

Праілюстравала адрасаваную дзецям малодшага школьнага ўзросту кнігу Вольга Шпакоўская. Відавочна, мастачка натхнялася найлепшымі прыкладамі, таму некаторыя персанажы, у тым ліку галоўная гераіня, знешне нагадваюць дыснееўскіх (хто глядзеў мультфільм «Ліс і сабака», зразумее, пра што гаворка).

Перад чытачом, як вынікае з анатацыі, абаяльная і вясёлая гераіня лісачка Красуня, якая вырашыла перасяліцца ў Дзівосны лес з мегаполіса. У яе гарадскім мінулым ёсць таямніца, якую Красуня не спяшаецца адкрываць. На новым месцы гераіня знаходзіць сяброў, і далей, згодна з традыцыямі апавядання, пачынаюцца нечаканыя прыгоды і незвычайныя здарэнні. Абячае Кацярына Хадасевіч-Лісавая і сапраўдную дэтэктыўную гісторыю.

Дзесяць гісторый складаюць змест казачнай аповесці: «Лісачка-наважэлка»; «Лісачка нягодная»; «Лісачка — прынцэса фон баранеса і вядзьмак»; «Лісачка і небяспечнае здарэнне»; «Лісачка — апавядальніца жажліўчыкаў»; «Лісачка наймае дэтэктыва»; «Лісачка адкрывае таямніцу»; «Лісачка і самы шчаслівы дзень»; «Лісачка і чупакабра»; «Лісачка, вампір і кава для мядзведзя». Кожная раскрывае тую ці іншую падзею і дазваляе не забытацца ў структуры даволі аб’ёмнага твора. Аўтар здолела стварыць добра арганізаваны свет, дэталі падобны да рэальнага.

Ёсць у ім, напрыклад, збор на Вялікай паляне, лесавік, які кіруе своеасаблівай дзяржавай, дзе ўсе

з самых вядомых відаў жывёл прадстаўлены звычайнай сям’ёй. Кожны герой вылучаецца найперш характарам, таму без спрэчак і неспадзяванак, натуральна, не абышлося. Увесь сюжэт нагадвае ўсё тую ж своеасаблівую гульню, дзе кожнаму адведзе-на свая роля — нібы ў спектаклі, які павінен захапіць глядача.

У адрозненне ад некаторых пісьменнікаў, Кацярына Хадасевіч-Лісавая не баіцца

судакранання з сацыяльнымі сеткамі, спадзеючыся ў тым ліку і на неабходную рэкламу. У канцы кнігі аўтар прапонуе ўважлівым чытачам паўдзельнічаць у цікавай гульні — «Квэсце па Дзівосным лесе». Гэта вандроўка па старонках выдання ў пошуках канкрэтных выяў — стракозак.

Згодна з умовамі, трэба зрабіць сэлфі з кнігай «Прыгоды лісачкі Красуні», размясціць фота з хэштэгам #лісачка на сваёй старонцы ў Інстаграм (яна павінна быць адкрытай), а ў каментарыі пад публікацыяй згадаць аўтара @katsiaryna_khadasevich_lisavaya і напісаць колькасць знойдзеных стракозак. За правільныя адказы і прыгожыя сэлфі пераможцы атрымліваюць электронную паштоўку — «3 Дзівоснага лесу».

А каб бацькі і іх дзеці канчаткова ўпэўніліся, ці патрэбна ім кніга пра лісачку Красуню, стваральнікі змясцілі на вокладку выдання спасылку на буктрэйлер.

Яўгенія ШЫЦЬКА

У промнях і цені вялікага таленту

Актрыса тэатра і кіно Аляксандра Клімава ўвайшла ў плеяду творцаў, якія складаюць залаты фонд беларускай культуры і мастацтва. Яна паспела папрацаваць у тэатрах Магнітагорска, Масквы, Адэсы, Харкава і Кіева, аднак не будзе памылкай сказаць: увесь свой талент Аляксандра Іванаўна аддала беларускай сцэне — Нацыянальнаму акадэмічнаму драматычнаму тэатру імя Максіма Горкага. Сёння, 1 кастрычніка, — роўна 100 гадоў з дня нараджэння заслужанай артысткі БССР, народнай артысткі СССР і БССР.

Першыя крокі да поспеху

Аляксандра Клімава нарадзілася ў вёсцы Затабольск Кастанайскай вобласці Казахстана ў шматдзетнай сям’і. Дзяцінства і юнацтва прайшлі ў Магнітагорску, дзе скончыла сярэдняю і музычную школы, а ў 1941 годзе пачала працаваць на металургічным заводзе. Першыя крокі ў акцёрскім мастацтве зрабіла на сцэне Магнітагорскага народнага тэатра. У час Вялікай Айчыннай вайны выступала ў ваенных шпіталях. У 1942 годзе Аляксандру Клімаву запрасілі ў Магнітагорскі драматычны тэатр імя Аляксандра Пушкіна. Ужо на гэтай сцэне да яе прыйшоў першы поспех. Тут яна сыграла Алену Мядзведзеву («Слава» В. Гусева), Кацю («Варвары» М. Горкага), Аню («Вішнёвы сад» А. Чэхава) і іншых гераінь.

У 1945 годзе Аляксандра Клімава паступіла ў Вышэйшае тэатральнае вучылішча імя Міхаіла Шчэпкіна ў Маскве, стала вучаніцай славутай актрысы Веры Пашэннай. Падчас вучобы прымала ўдзел у спектаклях Малога тэатра, а ў 1949 годзе атрымала запрашэнне ў Адэскі рускі драматычны тэатр імя Андрэя Іванова. У 1951—1954 гг. працавала ў Кіеўскім рускім драматычным тэатры імя Лесі Українкі, дзе стварыла натхнёныя вобразы маладых класічных гераінь: Машы («Жывы труп» Л. Талстога), Ніны («Маскарад» М. Лермантава) і іншых. У 1954—1956 гг. Аляксандра Клімава іграла ў Харкаўскім рускім драматычным тэатры імя Аляксандра Пушкіна. У 1956 годзе актрыса атрымала запрашэнне ў Мінск, у Дзяржаўны рускі драматычны тэатр БССР імя Максіма Горкага, на ролю Камісара ў «Аптымістычнай трагедыі» Усевалада Вішнеўскага. Як адзначаюць у тэатры, з гэтага моманту і да канца жыцця творчы лёс Аляксандры Клімавай звязаны з эпохай развіцця тэатральнага мастацтва Беларусі.

Прынцыповасць і дабрыня

Мужам Аляксандры Клімавай быў акцёр Андрэй Душачкін-Карсакоўскі. Ён прыехаў у Мінск (як раней і ў іншыя гарады) толькі з-за жонкі, якой прапаноўвалі тут галоўныя ролі і перспектывы ў прафесіі. Як артыст ён, напэўна, дасягнуў бы значна больш, калі б застаўся ў родным Кіеве, дзе працаваў у тэатры імя Лесі Українкі. У свой час Андрэй Валянцінавіч і вярнуўся на радзіму, праўда, ненадоўга: у Мінску ўжо рос сын Андрэй, якому быў патрэбен бацька. На вяртанні настаіла Аляксандра Клімава.

Няхай Андрэй Душачкін-Карсакоўскі сыграў шмат роляў, у тым ліку ў тэатры Горкага, у прафесіі ён адбыўся больш як педагог: шмат гадоў быў выкладчыкам у тэатральна-мастацкім інстытуце. З кар’ерай акцёра не атрымалася — творца знаходзіўся ў цянні таленту жонкі і свядома адышоў на другі план. Магчыма, і ў штудзённым жыцці гэтым творчым асобам было нялёгка. Аляксандра Іванаўна ніколі не належала быту.

Іх сын Андрэй Душачкін мала ўзяў ад напорыстага характару маці. Як заўважаюць сябры і калегі, далікатнасць, мяккасць, дыпламатычнасць — усё гэта ад бацькі. Сам акцёр адзначае, што ад мамы атрымаў у спадчыну прынцыповасць, ад таты — дабрыню.

Рэплікі падчас відовішча

Нарадзіцца ў вельмі вядомай сям’і — складаная доля. Гаворка тут найперш пра з’яву, пра якую ў сына Клімавай і Душачкіна пытаюцца ледзь не кожны раз на інтэрв’ю: што трэба для таго, каб выйсці з ценю таленавітых бацькоў, як знайсці ўласны шлях, як зрабіць сабе імя ў мастацтве... Часта заслужаны артыст Беларусі Андрэй Душачкін адказвае: «Мне пашанцавала». Аднак за гэтым стаіць вельмі многае, у тым ліку асаблівасці выхавання.

Фота БелТА.

Аляксандра Клімава.

На фарміраванне асобы можа паўплываць любая дэталі, і пастаяннае знаходжанне маленькага Андрэя ў тэатры, дзе яму, між іншым, было вельмі цікава, зрабіла сваю справу. Спраба аддаць дзіця ў садок не ўдалася — ён катэгарычна адмовіўся туды хадзіць. Бацькі былі вымушаны браць з сабой на працу (а гэта не толькі знаходжанне на рэпетыцыях і спектаклях, але і гастролі па Савецкім Саюзе), з чым звязана шмат непаўторных гісторыі. Адна з найбольш запамінальных здарылася падчас пастаноўкі. Вось як гэта ўспамінае Андрэй Андрэевіч у кнізе «Па той бок лютэрска»: «На спектаклі “Антоній і Клеопатра”, дзе бацька іграў Цэзара, а мама, адпаведна, Клеопатру, я сядзеў у ложы на каленях у кагосьці з нашых сяброў. Потым у антракце узяў з таты абяцанне, што ў другім дзеянні ён надзене шлем з пяром, якія насілі высакародныя рымляне той эпохі (з гэтым шлемам я часта гуляў за кулісамі, і ён мне вельмі падабаўся). Па ходзе дзеяння тату-Цэзару гэты шлем быў зусім не патрэбен, але, каб я адчапіўся, ён паабяцаў... І калі я ўбачыў, што на галаве ў таты нічога няма,

Аляксандра Клімава ў ролі Камісара («Аптымістычная трагедыя», 1957 г.).

зароў на ўвесь тэатр, што гэта зусім не Цэзар, а мой тата, што ён абяцаў надзець шлем і не надзеў! Гледачы былі ў захапленні, акцёры — таксама, тату давялося павярнуцца да залы спінай, каб ніхто не бачыў, як ён рагоча. А я плакаў...»

Успамінаў і такое: «На спектаклі “Марыя Сцюарт” у самы трагічны момант, калі маму-Марыю вялі караць смерцю, усю ў чырвоным — уражальнае відовішча! — я пацягнуўся, пазяхнуў і на ўсю глядзельную залу вымавіў: “Зараз маме адсякуць галаву, і мы пойдзем дадому”».

Цягнуць сваю лямку

Адносіны з бацькамі Андрэй Душачкін называе сяброўствам. Але маці і бацька былі вельмі розныя людзі, у тым ліку па тэмпераменце. Іх аб’ядноўвалі

мастацтва і сын. Як успамінае акцёр, Аляксандра Клімава служыла тэатру з поўнай аддачай, самазабыўна. У дзень спектакля, калі яна настройвалася на ролю, у доме ўсё заміралася. Часта Андрэй Душачкін Карсакоўскі браў сына, і яны гадзінамі гулялі, каб не замінаць падрыхтоўцы актрысы. Усе праблемы і свае прафесійныя перажыванні яна несла ў сям’ю, абрушваючы на родных.

Сын акцёраў вельмі добра вучыўся ў інстытуце. На яго паступіла пяць заявак з розных месцаў. Кіраўнік курса Валерый Раяўскі запрашаў да сябе ў Купалаўскі... Аднак Андрэй Душачкін выбраў Рускі тэатр. «Сам я меў намер ісці ў штат “Беларусьфільма”: надзвычай падабаўся свет кіно... Але на сямейнай нарадзе мама сказала: “Не дуры. Не перапыняй традыцыю, ідзі на Валадарскага, 5”. Я паслухаўся і не шкадую. Заўсёды адчуваў сябе зусім самастойным творчым чалавекам і не мучыўся тым, хто і як мяне ўспрымае і што пра мяне скажа”. Дарэчы, акцёр свядома працуе пад прозвішчам Душачкін, як Душачкін-Клімаў публікуе мастацкія творы.

Калі ігра сына ў спектаклі падабалася Аляксандры Іванаўне (так сын называў яе ў працоўны час), яна магла сказаць пра гэта, але наогул была захоплена сваёй творчасцю. За гады вучобы Андрэя Душачкіна яна прыйшла толькі аднойчы: паглядзець на яго ў дыпломным спектаклі.

Наколькі тэатральнае жыццё Аляксандры Клімавай было звязана з асабістым, наколькі спусташальная можа быць творчая энергія, кажуць некаторыя запісы артысткі, надрукаваныя ў кнізе «Па той бок лютэрска». Напрыклад: «Мне споўнілася 55 гадоў. Я адчуваю свой узрост і фізічна, і маральна. Я нарадзілася на стыку бурных, неспасціжных эпох, якія толькі-толькі пачынаюць праясняцца. Аднак, як бы там ні было, трэба любіць сваю радзіму, край, дзе ты нарадзіўся. Яго беды павінны стаць тваімі, радасці — таксама! Дык вось, мне 55 гадоў. Фінал працоўнага жыцця. Час падводзіць вынікі, але я не ведаю, з чаго пачаць. Сёння мне трэба будзе скончыць працу ў тэатры і выйсці на заслужаны адпачынак. Стаж — 34 гады, хопіць. Нездарма сацыёлагі і біёлагі разлічылі так, што жанчына ў 55 гадоў павінна сысці на пенсію. Правільна, больш з яе цягнуць няма чаго. Самы цікавы перыяд творчасці скончаны. А я ўсё цягну і цягну сваю лямку, ніяк не магу спыніцца, сіл не хапае: ні маральных, ні матэрыяльных».

Пра такіх кажуць: «чалавек-эпоха»

За палову стагоддзя творчай працы ў тэатры імя Горкага Аляксандра Клімава сыграла больш за 80 галоўных роляў класічнага і сучаснага рэпертуару. Дарэчы, сыну найбольш падабалася яе акцёрская работа ў «Ледзі Макбет», «Рэтра», «Мілагучнай птушцы юнацтва». «Мама была з тых людзей, пра якіх кажуць “чалавек-эпоха”, якія нараджаюцца, можа, раз у сто гадоў. Шмат такіх людзей не бывае, — расказаў Андрэй Душачкін у 2005 годзе, калі не стала Аляксандры Клімавай. — Дзяўчынка з простаай сялянскай шматдзетнай сям’і з сібірскай вёскі прыехала вучыцца ў Маскву, паступіла і ўсёго, чаго хацела, у жыцці дамаглася. Перайграла столькі карацей сусветнага рэпертуару! Я лічу, у мамы вельмі шчаслівы лёс. Яна прыгожа жыла і прыгожа памерла».

Аляксандра Клімава займела славу вядучай актрысы гераічнага плана і заваявала шырокае прызнанне тэатральнай грамадскасці і гледачоў. Артыстка — кумір некалькіх пакаленняў, да яе творчай спадчыны звяртаюцца і будучыя звяртацца. Усцешна, што ў публікі сёння ёсць магчымасць сацыць за працягам творчай дынастыі: на сцэне Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя Максіма Горкага можна ўбачыць не толькі Андрэя Душачкіна, але і яго сына Аляксандра.

Р. С. Сёння ў 12.30 на Усходніх (Маскоўскіх) могілках запланавана ўрачыстае мерапрыемства, у якім прымуць удзел прадстаўнікі Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя Максіма Горкага, сям’я Аляксандры Іванаўны і прыхільнікі таленту актрысы, а ў 14.00 пройдзе памятная сустрэча ў Дзяржаўным музеі гісторыі тэатральнай і музычнай культуры Рэспублікі Беларусь.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Гіпнатычная санорнасць

На пачатку мінулага месяца ў Мастоцкай галерэі Міхаіла Савіцкага адкрылася выстаўка жывапісу, графікі і скульптуры «Мой Мінск — маё натхненне», прымеркаваная да Дня горада (нагадаем, што яго ў сталіцы святкавалі 11 верасня). Непасрэдна ў дзень свята да выстаўкі была далучана яшчэ і міні-экспазіцыя «Мода. Музыка. Маладосць», што размясцілася ў сумежным памяшканні. Разам яны ўтвараюць як бы адзіную прастору, якая адкрыта для наведвання да 14 лістапада. Расказваем, чым адметная экспазіцыя.

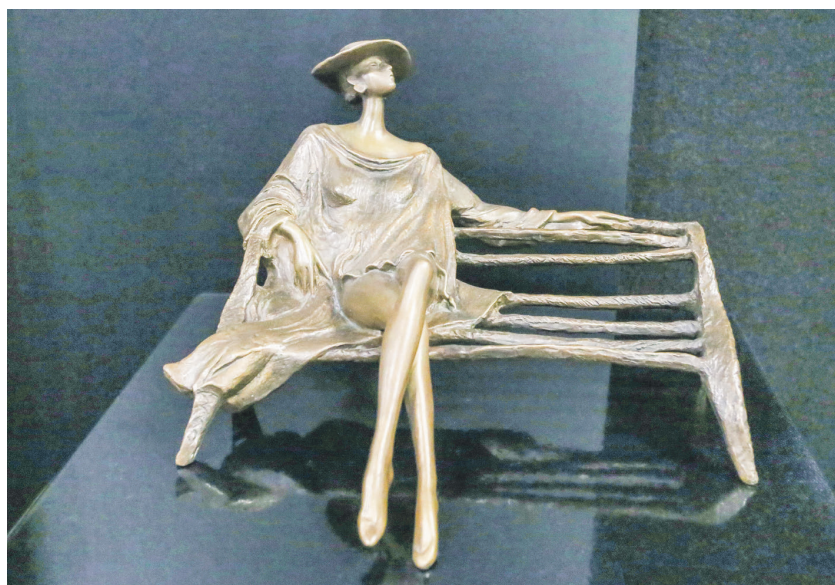
Мінск натхняе

Увазе наведвальнікаў выстаўкі з запамінальнай алітэрацыяй у назве «Мой Мінск — маё натхненне» прапанаваны жывапісныя, графічныя і скульптурныя фантазіі розных аўтараў, выяўленыя ў канкрэтных творах, прысвечаныя сталіцы і яе гісторыі. Храналагічныя рамкі экспазіцыі ахопліваюць прамежак часу ад сярэдзіны XX да пачатку XXI стагоддзя. Сюжэты ж твораў, наадварот, часава неабмежаваныя (напрыклад, асобныя аўтары нярэдка звяртаюцца да гістарычных пейзажаў).

Мастакі, аднак, сваёй творчасцю рассоўваюць не толькі часавыя межы, але і межы фігуратыўнасці. Так, асобная зала на выстаўцы цалкам адведзена пад абстракцыянісцкія творы. У іншых памяшканнях таксама маюцца карціны з нефігуратыўнымі выявамі ды ўмоўныя скульптурныя формы. Апроч іншых, прадстаўлены творы Васіля Зянько, Анатоля Кузняцова, Уладзіміра Слабодчыкава і Максіма Пятруля. Пералічаныя творцы працуюць пераважна на ніве беспрадметнасці (ці хаця б на суседняй з ёю). Тым не менш і ў чымсьці экспрэсіянісцкія скульптуры Слабодчыкава, і абстрактныя кампазіцыі Зянько аб'яднаны адной агульнай тэмай — Мінскам.

Як вы разумееце, горад перад наведвальнікамі паўстае не проста «ў розных настроях, розных порах года ды розных гістарычных перыядах», як заяўлена ў суправаджальным тэксце, але яшчэ і ў розных вымярэннях... Маецца на ўвазе не столькі фізічная велічыня, плоскасць (хаця карціна, напрыклад, ляжыць у адной плоскасці, тады як скульптура — у некалькіх), колькі асобны творчы метады, арыгінальнасць мыслення і светаўспрымання аўтара. Адзін мастак бачыць Мінск так, другі — зусім па-іншаму. Пры набліжэнні да палатна абодва яны абіраюць найлепшую форму для адлюстравання свайго бачання.

Гэткая розніца не ў апошнюю чаргу забяспечваецца і часам, у якім нараджаецца твор, былімі калектыўнымі ўстаноўкамі. Творцы розных гадоў мала таго, што ўспрымаюць горад па-рознаму, дык яны яшчэ і літаральна глядзяць на розны Мінск. Работы на выстаўцы гэта наглядна дэманструюць. Калі на выявах 1950—1960 гг. — пераважна старыя кварталы, прадмесці ды вузкія вулачкі, аблямаваныя драўлянай

Уладзімір Жбанаў «Незнаёмка», 1997 г.

Заканамерна разам з натурай змянілася і эстэтыка яе адлюстравання. На месца рэалістычных палотнаў прыйшлі больш умоўныя, нерэалістычныя работы. Амаль фатаграфічная графіка змянілася яркім жывапісам з наўмысна скажонай перспектывай і невыразнымі лініямі, аўтары фіксуюць наваколле эскізна, эмацыянальна, пакідаючы замест канкрэтных вобразаў толькі сілуэты. Але час не стаіць на месцы, і паралельна яго бегу змяняюцца мастацтва і горад. Выявы новай эпохі прапануюць новае бачанне і, што цікава, рэтрэспектыўнасць. Сучасныя аўтары часта звяртаюцца да гарадской гісторыі, спрабуючы перастварыць яе.

Як відаць, цэнтральнае месца на выстаўцы належыць жанру гарадскога пейзажа. Сярод аўтараў гэтага напрамку прадстаўлены заўсёдня ў падобных экспазіцыях жанравікі (майстры мінскіх краявідаў Барыс Аракчэеў, Віктар Варламаў, Віктар Вяроцкі, Абрам Кроль, Васіль Сумараў), так і невідавочныя аўтары (ад Уладзіміра Мудрогіна да Вячаслава Кубарава, ад Рыгора Сітніцы да Васіля Пешкуна). Цікава сачыць за тым, як увага аўтараў з гістарычнага цэнтра перанакіроўваецца на новыя ўскраінныя раёны, як ад ідэі гарманічнага суіснавання прыроды і горада паступова пераходзяць да ідэі архітэктурнага дамінавання над наваколлем, а потым зноўку, вяртаючыся ў мінулае, настальгічна сумуюць па зеляніне.

Неспадзяваная вандроўка

Да Дня горада арганізатары выстаўкі «Мой Мінск — маё натхненне» назапасілі некалькі цікавых мерапрыемстваў. Адным з такіх стаў забаўляльна-пазнавальны квэст у межах экспазіцыі. Тым, хто вырашыў наведаць выстаўку менавіта ў святочны дзень, прапаноўвалася за ўзнагароду выканаць шэраг заданняў. На ўваходзе наведвальнікам уручаліся анкетныя з пытаннямі, прысвечанымі экспазіцыі. Уласна кажучы, сутнасць квэсту і заключалася ў тым, каб правільна адказаць на гэтыя пытанні. З дапамогай гульні арганізатары спадзяваліся зацікавіць наведвальнікаў, «прымусіць» быць уважлівымі.

Што сказаць, у іх гэта атрымалася! Не самая новая, аднак паспяховая і эфектыўная формула зноў спрацавала. Пытанні ў анкетцы былі розныя, але, вядома, усе тычыліся экспазіцыі: ад загадак, у адказах на якія зашыфраваны тыя ці іншыя карціны, да пытанняў на веданне гарадской гісторыі і геаграфіі. За перамогу можна было атрымаць скідку на паход у іншы філіял Музея гісторыі горада Мінска. Пагодзімся, над узнагародай трэба яшчэ папрацаваць — маглі і што-небудзь цікавейшае прыдумаць... І, хаця аўчынкі яўна вырабу не варта, ты ўсё адно як звяр'яцелы бегаеш туды-сюды ў пошуках абеліскаў Перамогі і вылічваеш, колькі ж на выстаўцы коней... Дужа займальная атрымалася вандроўка.

Падобны інтэрактыў, з аднаго боку, дазваляе палібіцца ў матэрыял, скараціць дыстанцыю паміж табой і прадметам мастацтва, уразумець сутнасць

пеўных твораў. З іншага боку, падчас выканання заданняў чалавек больш засяроджаны на дэталях, чым на агульным, і тым не менш... Калі арганізатары пажадаюць-такі аднавіць квэсцік, то ў якасці прынады дадзім вам некалькі падказак: вуліца — Зыбіцкая, лішняе — Ратуша, антонім — «Агні майго горада». Заінтрыгаваны? То наведайце выстаўку і пашукайце адказы самастойна. Прыемным дадаткам для вас стане патэфон, зараджаны старымі пласцінкамі: фанам іграе музыка.

Тры дзёрзкія «М»

На самай справе згаданы вышэй патэфон — экспанат іншай выстаўкі, якая дзёрзка ўрываецца на чужую тэрыторыю. Яе назва — «Мода. Музыка. Маладосць». Зноў алітэрацыя і зноў на санорны гук, нібыта му-

зейшчыкі хочуць нас загіпнатызаваць... Шчыра кажучы, ніхто і не супраць: прыемная мілагучнасць санорных зычных так заспакойвае, так улагоджвае, што грэх скардзіцца. Тым больш зычлівая гасціннасць куратараў музея і іх уважлівы падыход да арганізацыі выставак добра з гэтым рэзаніруюць. Камерная экспазіцыя «Мода. Музыка. Маладосць» па якасці выйшла проста-такі «гіпнатычнай»!

Рэчы мінчан 1950—1960-х гг.

У маленькім памяшканні, што прымыкае да выстаўкі «Мой Мінск — маё натхненне», сабраны ў вялікім мностве розныя рэчы, ахвяраваныя музею звычайнымі мінчанамі. Напрыклад, духі і старое адзенне (сукенкі, туфлі на абцасах, пальчаткі, шалі), тэхніка і мэбля, часопісы і пласцінкі ды многае іншае. У музей людзі прыносілі нават свае асабістыя калекцыі, на збіранне якіх, між іншым, аддадзены жыцці: калекцыю фотакартак з кіназоркамі, збор кніг і грампласцінак. Назва «Мода. Музыка. Маладосць» як прыгладжаны адпаведнікі знакамітаму *Sex, Drugs & Rock'n'Roll* пастуліруе максімізм.

Усё зроблена з такой пільнай увагай да дробязей, што гэта, праўда, замілоўвае. Уявіце, арганізатары нават адшукалі старыя мінскія шпалеры, каб абклеіць імі сцены на выстаўцы! Акрамя таго, побач з любым прадметам наведвальнікі знойдуць кароткае апісанне, абавязкова прапушчанае праз прызму чыёй-небудзь асабістай гісторыі. Калі ты глядзіш на звычайнае вясельнае ўбранне, а побач чытаеш «У гэтай сукенцы 26 красавіка 1967 года 19-гадовая Надзея Шмялёва брала шлюб з Уладзімірам Макейчыкам», ды і фотаздымак вісіць — гэта проста не можа не зачэпіць...

А яшчэ на выстаўцы можна панюхаць старыя духі!

Мікіта ШЧАРБАКОЎ
Фота Кастуся ДРОБАВА

Леанід Леўчанка «Мінск. Сакавік», 1982 г.

забудовай, то карціны наступнага дзесяцігоддзя паказваюць іншы горад: з бетоннымі гмахамі, вялікімі праспектамі, урбанізаваны і індустрыяльны. Прыгарадныя вёскі сталі ўскраіннымі мікрараёнамі, брук саступіў асфальту, а цёмнае неба азарылі неонавыя агні.

Мушкецёрскі ход канём па подыуме

Пачатак сезона ў Музыкальным тэатры адзначыўся новай, даволі нечаканай па сваёй форме, пастаноўкай — мюзіклам Максіма Дунаеўскага «Тры мушкецёры», прэм'ера якога адбылася 23 верасня. Такім чынам, у рэпертуарнай афішы тэатра з'явіўся трэці спектакль на музыку Дунаеўскага; першыя два — «Лютучы карабель» і «Мэры Попінс», прызначаныя для сямейнага прагляду, — на працягу многіх гадоў не страчваюць поспеху ў глядачоў.

Несумненна, гісторыка-прыгодніцкі раман Аляксандра Дзюма з'яўляецца тым літаратурным творам, да якога найбольш часта звяртаюцца кінематографісты і тэатральныя дзеячы ва ўсім свеце. А што датычыць мюзікла Максіма Дунаеўскага, які быў створаны ў творчай садружнасці з драматургам Маркам Разоўскім і паэтам Юрыем Рашанцавым, то ўпершыню ён быў пастаўлены ў 1974 годзе на сцэне маскоўскага Тэатра юнага глядача рэжысёрам Аляксандрам Таўстаногавым.

Спектакль набыў такую шырокую вядомасць, што ім зацікавілася высокае начальства ад культуры. І ўжо ў 1978 годзе рэжысёру Георгію Юнгвальд-Хількевічу было даручана ажыццявіць тэлевізійную экранізацыю гэтай пастаноўкі. Усё тая ж група аўтараў спешна прынялася за стварэнне новай версіі твора. Каб упісацца ў хронаметраж тэлефільма, прытым трохсерыйнага, Марку Разоўскаму давялося ператварыць лібрэта ў кінасцэнары, істотна пашырыўшы яго. Адапаведна Рашанцаву і Дунаеўскаму трэба было стварыць пэўную колькасць новых музычных нумароў. Зразумела, работа кампазітара гэтым не абмяжоўвалася — тэлефільм патрабаваў іншага варыянта музычнай драматургіі.

І калі спектаклем «Тры мушкецёры» захапляліся толькі масквічы, то фільмам «Д'Артаньян і тры мушкецёры» — уся краіна. Фільм прымушаў па-новаму, з незабыўным захапленнем, перажываць усе перыпетыі знаёмага па кнізе сюжэта. А ўсё таму, што ў ім захаваўся імклівае развіццё падзей з напружанымі драматычнымі калізіямі, яркімі гераічнымі вобразамі, сакавітым гумарам і, самае галоўнае, — атмасфера і дух рамана Дзюма. Ролю музыкі ў гэтым фільме цяжка пераацаніць. Для расстаноўкі патрэбных сэнсавых і эмацыянальных акцэнтаў кампазітар выкарыстаў разнастайныя выразныя сродкі: ад рамантычна-ўзвышаных сімфанічных эпизодаў да балад і просценькіх песень.

Паралельна жыццё мюзікла працягвалася і на тэатральных падмостках — ужо ў пашыранай музычнай рэдакцыі. Яго і сёння ставяць у розных тэатрах Расіі і за яе межамі. У Беларускім музыкальным тэатры нотнага матэрыялу гэтага твора не было, таму для пастаноўкі выкарысталі партытуру, па якой ставіўся мюзікл у сімферопальскім акадэмічным музыкальным тэатры.

Рэжысёр беларускай версіі «Трох мушкецёраў» Валерыя Чыгілейчык адзначае, што ў аснове сюжэта яе пастаноўкі ляжыць лібрэта Марка Разоўскага. Але пасля прагляду спектакля можна ўдакладніць: сюжэтная лінія ў ім развіваецца ўсё ж па матывах лібрэта Марка Разоўскага. Іншымі словамі, у аснове пастаноўкі ляжыць не літаратурны сцэнары, а рэжысёрскі. І свараецца ўражанне, што Валерыя Чыгілейчык карыстаўся не столькі арыгінальным лібрэта драматурга, колькі сцэнарыем рэжысёра сімферопальскага тэатра, вельмі істотна скараціўшы яго. Зрэшты, яна і сама прызнаецца, што асноўная ідэя пабудовы спектакля як шахматнай партыі, якую разыгрываюць д'Артаньян і кардынал Рышэльё, запазычана з пастаноўкі гэтага тэатра.

Абатыса і Мілэдзі (Леся Лют і Наталля Дзяменцьева).

Відэафрагменты сімферопальскага спектакля, якія можна знайсці ў сеціве, яскрава сведчаць, што матывы шахмат знайшлі сваё адлюстраванне і ў яго сцэнаграфіі, дзе нават сцэна расчэрчана ў шахматную клетку. У мінскім спектаклі сцэнаграфія не настолькі адназначна шахматная, але сімвалы гэтай гульні праглядаюцца з кожным сцэнічным «ходам» гульцоў. Рэжысёрская канцэпцыя Валерыя Чыгілейчык заключаецца ў тым, што шахматная партыя паміж д'Артаньянам і Рышэльё становіцца скразным дзеяннем спектакля і сімвалізуе супрацьстаянне белых і чорных сіл. Адсюль і рэзка градацыя персанажаў: белыя — гэта сам д'Артаньян і яго акружэнне, а чорныя — Рышэльё і, адпаведна, яго акружэнне.

Цікава, што эпизод з шахматнай партыяй прыдумаў Марк Разоўскі, працуючы ўжо над кінасцэнарыем, аб чым ён расказвае ў адным са сваіх інтэрв'ю. Кардынал Рышэльё вельмі любіў шахматы, і драматург вырашыў выкарыстаць гэтую акалічнасць, надаўшы сцэне вярбоўкі д'Артаньяна выгляд інтэлектуальнай гульні. У час кароткай аўдыенцыі хітрамудры кардынал не стаў прамым тэкстам гаварыць, што хацеў бы бачыць храбрага гасконца сярод сваіх гвардзейцаў, а пачаў тлумачыць яму правілы шахматнай гульні, характарызуючы значэнне і магчымасці кожнай фігуры на шахматнай дошцы: «— Это королева. Она ходит так, как угодно, и куда угодно. — Кому угодно? — Тому, кто играет...» Падчас гульні кардынал прапанаваў д'Артаньяну перайсці на яго поле. Здагадлівы гасконец адказаў, што яго сябры знаходзяцца на супрацьлеглым. Гэты невялікі эпизод з фільма стаў сэнсаўтваральным пры распрацоўцы структуры ўсяго спектакля, калі кожная новая сцэна аб'яўляецца як чарговы ход то кардынала, то д'Артаньяна.

З улікам падзелу персанажаў на чорных і белых распрацоўваліся і іх касцюмы ў кантраснай чорна-белай гаме. У выніку кардынал паўстаў перад глядачамі ў чорным, а д'Артаньян — у белым. А ў масавых сцэнах артысты вакальнага ансамбля і балета, якія стваралі акружэнне кожнага з іх, з'яўляліся на сцэне ў выглядзе чорных і белых шахматных фігур. З гэтага ўжо становіцца зразумелым, што гістарычных касцюмаў на персанажах няма. І нават сцэнічных у іх традыцыйным разуменні. Бо, напрыклад, агульнавядома, што кардынальская мантыя можа быць толькі ярка-чырвонай, таксама як і кардынальская шапачка. Нездарма ж кардыналаў называюць пурпураносцамі. Ды і Дзюма ў сваім рамане называе Рышэльё чырвоным кардыналам. Але ж справа тут не толькі ў знешнім выглядзе кардынала, але і ў самім падыходзе да функцыі касцюма ў гэтай пастаноўцы. Мастак Ілья Падкапаеў не ставіў перад сабой традыцыйную мэту: адлюстраваць пры дапамозе касцюмаў гістарычную эпоху, стварыць адпаведныя вобразы персанажаў

і падкрэсліць іх сацыяльны статус. Ён распрацаваў сучасную дызайнерскую калекцыю разнастайных касцюмаў у рэтра-футурыстычным стылі стымпанк, у якія і апрануты дзеючыя асобы. Праўда, тут ёсць выключэнне: маўклівыя манашкі на сцэну выходзяць усё ж у сваім традыцыйным выглядзе. Інакш глядач зусім не зразумеў бы, што падзеі адбываюцца ў манастыры кармелітак. А вось абатыса як пава выступае ў дызайнерскім убранні, але яе як персанажа можна ідэнтыфікаваць па дыялогу з Мілэдзі. Дарэчы, вобраз Мілэдзі, нягледзячы на стыль касцюма, аказаўся адразу пазнавальным. Здаецца, што ён мог бы заставацца такім нават у гістарычнай калекцыі.

З улікам вышэйсказанага, не варта здзіўляцца, што спектакль пачынаецца як паказ мод. Усе персанажы спачатку ў літаральным сэнсе дэфіліруюць па подыуме, а потым выстройваюцца на сцэне ў шахматным парадку, дэманструючы свае касцюмы характэрнымі позмамі манекеншчыкаў. Хто ёсць хто — зразумець немагчыма. Другі акт пачынаецца такім жа модным паказам, але глядачы ўжо могуць пазнаць многіх персанажаў, якіх паспелі ідэнтыфікаваць у першым акце праз іх дыялогі і музычныя нумары. І тут хочацца правесці

Каралева і кардынал Рышэльё (Маргарыта Александровіч і Антон Заянчкоўскі).

паралель з пастаноўкай сімферопальскага тэатра. У тых жа відэафрагментах усе персанажы паўстаюць у гістарычных касцюмах, таму і пазнаюцца адразу. Дзякуючы гэтаму ствараецца адпаведная атмасфера і дух спектакля. І пры ўсім гэтым адчуваеш, наколькі расійская пастаноўка сучасная і арыгінальная. Да таго ж іх спектакль працягваецца тры гадзіны, а наш — паўтары.

Яшчэ да прэм'еры Валерыя Чыгілейчык адзначала, што ўсе музычныя нумары ў нашай пастаноўцы захаваўся. Сярод іх ёсць і тыя, якіх няма ў фільме, але былі ў першай маскоўскай тэатральнай пастаноўцы. Такім чынам, скарачэнні адбываліся за кошт размоўных сцэн. У выніку яны атрымаліся надзвычай лаканічнымі, а таму не зусім прыдатнымі для разумення паслядоўнасці і логікі падзей. У некаторых сцэнах гучала літаральна некалькі фраз, пасля чаго пачынаўся музычны нумар. І тут трэба адзначыць, што ў музычным спектаклі таксама павінна выразна прасочвацца дзеянне, тады і змест музычных нумароў, якія завяршаюць кожную сцэну, будзе мець большае эмацыянальнае ўздзеянне. Найбольш удалай у гэтым сэнсе атрымалася сцэна з алмазнымі падвескамі, дзе можна прасачыць ход падзей і нават адчуць эмацыянальны стан герояў: роспач, адчай, а потым трыумф каралевы, калі яна ўсё ж прад'явіла каралю злашчасныя падвескі; хваляванне Канстанцыі, якая баялася, што д'Артаньян не паспее іх прывезці; радасць ад пачуцця выкананага абавязку самога д'Артаньяна. І цудоўныя музычныя нумары ў гэтай сцэне ўспрымаюцца як лагічнае завяршэнне ўсяго перажытага.

Безумоўна, самым моцным складнікам спектакля з'яўляецца яго музыкальная частка, над якой працавалі дырыжор-пастаноўшчык Юрый Галас і вакальны кіраўнік Святлана Пятрова. Музыкальныя акцэнты тут расставлены інакш, чым у фільме. Там запіс ВІА і акцёрскі вакал, тут — жывы аркестр і прафесійныя вакалісты. А гэта ўжо зусім іншая палітра музычных і вакальных фарбаў. Цікава, што гука-шумавая партытура спектакля здзейснена пры дапамозе аркестра, у запісе ідуць толькі стукі і стрэлы.

Вельмі значная работа праведзена балетмайстрам Кацярынай Каваленкай. Танцы і пластычны малюнак ўсяго спектакля заснаваны на сучаснай харэаграфіі і вызначаюцца яркай арыгінальнасцю. У некаторых сцэнах ёсць намікі на класічны танец і нават своеасаблівае пародыя на яго — напрыклад, у сцэне Мерлезонскага балета, у якім удзельнічае сам Людовік XIII. Больш за тое, ёсць сцэны, дзе глядачам дэманструюцца танцы на пілоне. Усё гэта выглядае стыльна і эстэтычна, бо зроблена з мастацкім густам. Дастойнае месца ў спектаклі адводзіцца фехтаванню і сцэнічнаму бою, якія прыносяць у дзеянне дынаміку і яркія эмоцыі.

Падабраны і моцны склад акцёраў — на кожную ролю па два выканаўцы. У прэм'ерным спектаклі ў ролі д'Артаньяна на сцэну выйшаў Сяргей Спруць. Спачатку ён рэпэціраваў ролю Араміса, пра якую марыў нават не з таго моманту, ка стаў артыстам, а з дзяцінства. І цяпер у яго дзве галоўныя ролі ў гэтым спектаклі, якія ён выконвае па чарзе. На прэм'еры ролю Араміса выканаў Мікалай Русецкі, які здолеў паказаць самыя характарныя рысы гэтага героя — вытанчаны арыстакратызм і шчырую набожнасць. У вобразе мудрага Атоса, старэйшага з усіх мушкецёраў, паўстаў Арцём Хамічонак, а ў вобразе адкрытага праставатага Партоса — Сяргей Жараў. У ролі кардынала Рышэльё — Антон Заянчкоўскі, у камічнай ролі караля — Яўген Ермакоў, а ў ролі каралевы — Маргарыта Александровіч. Яшчэ адзін камічны вобраз — англійскага герцага Бекінгема, закаханага ў каралеву — увасобіў Сяргей Суцько. Самы характэрныя жаночыя вобразы — Мілэдзі — адлюстравала Наталля Дзяменцьева. У лірычнай ролі Канстанцыі выступіла Наталля Чабёлка, а ў ролі ігравай абатысы — Леся Лют. У пастаноўцы заняты і іншыя яркія акцёры. І каб пабачыць усіх выканаўцаў, трэба проста прыйсці на спектакль, а яшчэ лепш — на абодва яго саставы.

**Зоя МАТУСЕВІЧ
Фота Марыі КАЛЯДЫ**

Віктар СКОРАБАГАТАЎ:

«Задача артыста — знайсці і выявіць для

Што ляжыць на рабочым стале ў кабінце масцітага музыканта? Ноты? Дырыжорская палачка? Ніколі не здагадаецца! Геаграфічная карта свету. Пэўна, такія абсягі душы і кругагляду Віктара Скоробагатава, заслужанага артыста Рэспублікі Беларусь, рэжысёра, прафесара кафедры спеваў Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў, стваральніка «Беларускай капэлы» і геніяльнага, непераўзыходнага спевака, чый лірычны барытон прагучаў у 800 творах.

Сёння, у Міжнародны дзень музыкі, наша ўвага, прызнанне і авачыі беларускаму карыфею музыкі, для каго яна — натхненне, паветра, муза, жыццё, лёс... Да таго ж гэтымі днямі спаўняецца 30 гадоў, як адбыўся першы канцэрт «Беларускай капэлы», дзе Віктар Скоробагатаў нязменны кіраўнік. Ну а зусім хутка сам маэстра адзначыць свой юбілей — 70 гадоў. Віктар Іванавіч ураджае шырынёй зацікаўленняў, пачуццём гумару, шчырасцю, адкрытасцю. І імкненнем да дакладнасці, у чым дапамагае карта на стале, якая стала спадарожніцай усёй нашай гутаркі.

— Я нарадзіўся ў Мінску, а мае бацькі — зараз пакажу (глядзіць на сваю карту): тут Гомельшчына, а тут Браншчына — на стыку ёсць гарадок Сеўск, размешчаны на рацэ Сеў. А ў Мінску наша кватэра знаходзілася на вуліцы Стаханаўскай.

— Дарэчы, адна з цяперашніх знакамітасцяў там — новы, нядаўна пабудаваны храм у гонар святога Іаана Праддечы...

— Ён пабудаваны ў канцы вуліцы. Раней на гэтым месцы быў піянерскі сквер. Мой дом — № 4, а праз дарогу быў раддом. Мама прыгатавала сняданак і пайшла мяне раджаць! (смяецца) Мы любілі гуляць у скверы, але лічылі за лепшае пабегчы ў лес — паміж трактаравадскім пасёлкам і шарыкамі (шарыкападышніковым заводам).

— І тады, гуляючы ў лесе, вы марылі пра музыку?..

— Не, канечне!

— А як прыйшлі да яе? Бацькі схілілі?

— Не, мае бацькі абодва па прафесіі педагогі, хаця ў таты тры вышэйшыя адукацыі, і ён мог выкладаць практычна любы прадмет. Ён — асоба неверагодная. Мы з маім самым блізкім сябрам Грышам, помню, у 10 класе здавалі экзамены. І замест таго, каб вучыць, канечне, гулялі ў футбол. А заўтра ж хімія! Божа, які кашмар! Я кажу: «Пайшлі да майго бацькі!» Прыходзім: «Тата, раскажы нам». Ён паспеў расказаць 15 білетаў. Грышка выцягнуў 14-ы, а я — 15-ы. Здалі лёгка і нязмушана. У таты можна было па любым прадмеце атрымаць цудоўныя веды. Я быў перакананы, што гэта натуральная ўласцівасць дарослага чалавека. Мы станем дарослымі і таксама будзем такімі разумнымі. Вядома, потым зразумеў, што гэта зусім не так. А памяць, слых, рытм — рэчы генетычныя. Слухаў па радыё песню, спадабалася — адразу запамінаў, выходзіў на вуліцу, спяваў. Гэта было для мяне натуральнай, звычайнай справай. Як хочацца ў футбол пагуляць — быў бы мячык.

— Як хочацца паспяваць — была б мелодыя!

— Зразумела, у нас былі ўрокі спеваў. І наша настаўніца Яўгенія Барысаўна, помню, за тое, што я сябе дрэнна паводзіў на ўроку, выклікала: «Ану хадзі да дошкі. У пакаранне за свае паводзіны будзеш спяваць адзін». Я праспяваў. Яна ўразілася: «Так, вечарам рэпетыцыя ансамбля «Рамантыкі»». У час майго дзяцінства звычайнай справай былі бойкі (мне пашчасціла: я трапляў у іх разоў пяць, не больш). І на кожным педсавеце ўзнікала пытанне, што рабіць. Яўгенія Барысаўна сказала: «Я разбяруся з гэтымі хлопцамі. Яны стануць як міленькія, і ўсё з імі будзе ў парадку». Што яна зрабіла? Паклікала і гаворыць: «Давайце спяваць!» Пры гэтым зрабіла рэмарку:

«Ансамбль будзе толькі з хлопцаў, ні адной дзяўчынкі». Яны ўзрадаваліся, ім гэта спадабалася. І якое шчасце: амаль ва ўсіх аказаўся цудоўны музыкальны слых, неблагі голас. Ужо праз год гэты ансамбль стаў зоркай Мінска. І трапіць туды — ого-го! Для хлопцаў не прысутнічаць на рэпетыцыі было страшней, чым калі б выклікалі бацькоў у школу. Яўгенія Барысаўна выходзіла: «За тое, што ты сёння біўся, на рэпетыцыі цябе не будзе» і г. д. Яны ўсе сталі як шаўковыя...

— Ужо тады вы задумаліся пра музыку ў сур'ёз?

— Здарылася адна выпадковасць. У ноч пасля ўручэння атэстатаў мы, выпускнікі, гулялі па горадзе. І вось дайшлі да плошчы Свабоды. На тым месцы, дзе каля Ратушы цяпер стаіць піраміда, быў фантанык. Селі, адпачываем. Я гляджу: насупраць — кансерваторыя, а побач з ёй, на тым месцы, дзе цяпер гасцініца «Еўропа», — музыкае вучылішча. Штосьці пацягнула паглядзець расклад уступных экзаменаў. Падумаў: паспрабаваць? Ды, паколькі ў школу я пайшоў у 6 гадоў, калі скончыў, было толькі 16. А па медыцынскіх паказчыках на вакал прымаюць з 18 гадоў — пакуль не скончыцца мутацыя голасу (але тады я паняцця пра гэта не меў). І Яўгенія Барысаўна ўчыніла ў вучылішчы сур'ёзны скандал з-за таго, што ў мяне не бяруць дакументы. Сказала, што мутацыя даўно закончылася, усё ў парадку. Правярылі, звадзілі да ўрача: і сапраўды, мутацыя прайшла. Карацей, паступіў. Але мне надакучыла вучыцца яшчэ ў школе, а тут зноў: задаюць, пытаюць.

«Артыст працуе — ён павінен любіць твор, які выконвае, палюбіць. Калі ён выходзіць на сцэну, а яму твор не падабаецца, — хіба глядач гэта не ўбачыць і не пачуе? І ўбачыць, і пачуе. У артыста не бывае добры/дрэнны, падабаецца/не падабаецца — усё гэта прэрагатывы гледача: яму можа падабацца/не падабацца, гэта ён можа сказаць: добра/дрэнна. У артыста ўсё добрае. Тое, што ён выконвае, гэта яго работа».

— І што, вы кінулі?

— У нейкім сэнсе так. З Калініграда прыехаў кіраўнік Ансамбля песні і пляскай Балтыйскага флоту па новых удзельніках. Яго прыяцель, наш завуч, паклікаў мяне, кіраўнік ансамбля праслухаў. «Табе калі служыць?» — пытаюцца. «У лістападзе мне будзе 18, а цяпер сакавік», —

адказваю. «Нічога, паўгода пабудзеш «воспитуном». Ён патэлефанаваў бацькам, сустрэўся з імі, дамовіўся. Па тым часе ў армію — гэта ж ого-го! Як пачэсна! Паўгода я быў «воспитуном», а потым два гады служыў тэрміновую службу. Мае аднакурснікі, з кім я паступіў, ужо закончылі вучылішча, а я — толькі першы курс. Але мы ўсё роўна разам паступілі ў кансерваторыю! Падчас экзаменаў быў анекдатычны выпадак. Разам з маім прыяцелем Валодзем, які потым працаваў у філармоніі, мы папярэдне займаліся перад сальфеджыя. Я ведаў, што ў яго будуць праблемы: са слыхам цяжкавата. І вось экзамен па сальфеджыя, яго прымае Дзмітрый Браніслававіч Смольскі. Найграў мелодыю, яе трэба запісаць. Я запісаў, незаўважна падсунуў шпору Валодзю і іду на выхад. Ззаду чую: «Гэй, сядзь, можа, усё ж такі напішаш». Той падумаў, што я сыходжу з горыччу, што не спраўлюся з экзаменам, — недаацніў мяне.

Гэта на першым курсе вучылішча я думаў, як надакучыла вучыцца, увесь час шмат пытаюць і задаюць, таму з задавальненнем паехаў у Калініград. Ды што чакала наперадзе! Наш хормайстар Зіновій Міронавіч Масарскі быў строгіх правіл: раз на тыдзень — абавязкова сальфеджыя, раз на тыдзень — абавязкова тэорыя музыкі, у кожнага дапаможнік і, можна сказаць, індывідуальныя заняткі.

— Такім чынам, былі кветачкі, а сталі ягадкі...

— Зіновій Масарскі адметны тым, што выходзіў вельмі цікавымі практыкаваннямі слых, памяць. Ён сам з-пад Віцебска, з шановай сям'і, сярод родных — нават акадэмікі, скончыў піцёрскую кансерваторыю. Былі там тры сябры — Красоўскі, Масарскі і Бранявіцкі, якія стварылі ансамбль «Дружба». Бранявіцкі ажаніўся з П'ехай і застаўся ў Піцеры. А Красоўскага і Масарскага размераквалі ў Ансамбль песні і пляскай Балтыйскага флоту. Масарскі даваў фенаменальныя музычныя веды па выхаванні музычнага слыху, па выхаванні ўсяго, што датычыцца музыкі. Ну, напрыклад. Ён пытаецца:

«Што такое канон?» Раствумаць. «Во поле берёза стояла» ведаеш?» — «Ведаю». — «Давай канонам роўна праз такт». Потым такое заданне: «Першы голас спяваеш пра сябе, другі — уголас. Калі хаця б тры правядзенні зможаш, прыйдзеш скажаш». Я праз гадзіну прыйшоў. Тады ён гаворыць: «Памяняй месцамі». Я зноў праз гадзіну прыйшоў. Ён тады: «Абодва галасы пра сябе». Я прыйшоў праз дзень. Ён: «Колькі можаш?» — «Тры-чатыры правядзенні». — «Дадай яшчэ адзін голас».

— І вы прыйшлі праз?..

— Праз тыдзень, не раней, а то і больш. Ён жа разумее, што правярыць вучня тут немагчыма: толькі ты сам можаш зразумець, атрымліваецца ў цябе або не.

— Ну маглі ж схлусіць, напрыклад.

— Навошта? Я ўвесь час хадзіў і трэніраваўся. І ўрэшце здолеў тры галасы праводзіць. Ён тады: «Дадай чацвёрты». Я прыйшоў дзесьці праз паўгода. Спачатку адзін голас спяваеш, а тры — пра сябе, потым другі спяваеш, а 1, 3, 4 — пра сябе і г. д. А потым усе чатыры — пра сябе.

— Вышэйшая матэматыка?!

— Вось такое выхаванне па месцазнаходжанні кожнага голасу. А ў хоры? І тут Масарскі вучыць: «Побач з табай стаіць калеса. Зрабі так (на рэпетыцыях, на канцэртах — няважна), каб у вас быў быццам адзін і той жа голас, аднолькавыя артыкуляцыя, гучнасць. А потым — з іншым суседам па хоры: зрабі так, каб утраіх вы былі адным цэлым. І так з кожным барытонам. А ззаду вас стаяць басы. Зрабі так з кожным басам». Яшчэ, помню, дзяліўся назіраннямі: вось інструмент быццам настроены, а слухаеш скрыпку — здаецца вышэй альбо ніжэй. Чаму? Розныя лады! І розныя прыцяжкі. І не толькі ў гэтым справа. Ёсць яшчэ адчуванне таго, што трэба прыўзняцца або апусціцца. Са струннікамі ў вакалістаў — падобная сітуацыя. Патлумачыў таксама, што нота дубль-бемоль яўна просіцца вышэй, а дубль-дыез — наадварот.

— Парадокс, здавалася б...

— Так. Потым ужо, праз шмат гадоў, я пачаў думаць: а адкуль у яго гэтыя веды? Ён займаўся не толькі са мной — кожнага артыста хору выхавай! І раптам мне ўспомнілася такая рэч. Піцёрская імператарская капэла была створана неапапітанцамі: Пайзіэла, Чымароза, а яшчэ і барон з Аўстрыйскай дзяржавы чэх Эрнст Ванжура. Апошні да Пецябург, між іншым, працаваў у Шклове, а да Шклова — у Вене. Ды вернемся да неапапітанцаў. Менавіта яны ўнеслі веды ў Імператарскую харавую капэлу, якая і стала асновай для харавога дырыжыравання пецябургскай кансерваторыі. А чаму менавіта неапапітанцы? Давайце паглядзім. Вось Палесціна (наказвае на карце на сваім сталі). Як туды ішлі крыжовыя паходы? Ну не праз Іспанію ж! Самы блізкі шлях — альбо праз Грэцыю, альбо праз Італію. Такім чынам, война ў Італіі было многа. А там яшчэ і езуіты, і хваробы. І вельмі шмат бяздомных дзяцей. Іх збіралі пры манастырах, атрымліваліся своеасаблівыя дзіцячыя дамы. Як яны называліся? Кансерваторыя. Менавіта так з сярэдніх вякоў называліся дзіцячыя дамы ў Італіі. Дзяцей там не толькі кармілі

другі, трэці «сённяшні» план публікі праз сябе»

але і вучылі. У тым ліку музыцы. А ў музыцы самае простае, чаму можна навучыць, — спевы, бо не патрэбны інструмент. Слых, памяць, рытм можна развіць без інструмента. І веды пераходзілі з пакалення ў пакаленне. Асабліва школа атрымалася менавіта ў неапалітанцаў. Неапалітанскія кампазітары зрабілі оперную рэвалюцыю, менавіта іх і сталі запрашаць у Пецярбург. Так гэтыя каштоўныя веды дайшлі і да майго настаўніка, а праз яго — да мяне. Дзякуючы гэтаму для таго, каб вывучыць оперу, мне спатрэбілася ўрокаў 7, максімум 8.

— **За сваю музычную кар’еру вы выканалі неверагодную колькасць кампазіцый. А які персанаж для вас найбольш дарагі?**

— Толькі 200 твораў праспяваў у абсалютна першым выкананні, а ўсяго ў рэпертуары каля 800, аб’ехаў 20 краін. У маім оперным рэпертуары 40 персанажаў. Лёг на душу герой Ніклаус з «Казак Гофмана» Жака Афенбаха (пастапоўка 1983 г.). У адной з рэцэнзій пісалі: «Калі б не такі Ніклаус, якім сыграў яго Скорабагатаў, то драматургічная пастапоўка ідэя не спраўдзілася б».

Вельмі мне падабаліся Альмавіва ў «Жаніцьбе Фігаро», па-свойму Папагено ў «Чарадзейнай флейцы» Моцарта. Вядома, Беларэцкі. Па сутнасці, гэта была мая ідэя — напісаць оперу на дадзены сюжэт. І я ўгаварыў Уладзіміра Солтана. Сам жа паставіў «Маэстра капэлы» Чымароза, «Фаўста» Радзівіла. Сярод маіх сцэнарных распрацовак — «Дзікае палляванне караля Стаха» і «Чужое багацце нікому не служыць» Голанда.

— **А любімы твор ёсць?**

— Артыст працуе — ён павінен любіць твор, які выконвае, палюбіць. Калі ён выходзіць на сцэну, а яму твор не падабаецца, — хіба глядач гэта не ўбачыць і не пачуе? І ўбачыць, і пачуе. У артыста не бывае добры/дрэнны, падабаецца/не падабаецца — усё гэта прэрагатывы гледача: яму можа падабацца/не падабацца, гэта ён можа сказаць: добра/дрэнна. У артыста ўсё добрае. Тое, што ён выконвае, гэта яго работа.

— **Шматлікія творы былі напісаны спецыяльна пад вас...**

— Для мяне пісаў Леў Абеліевіч, Уладзімір Бабкоў, Сяргей Бельцюкоў, Галіна Гарэлава, Аркадзь Гураў, Эміль Наско, Яўгеній Паплаўскі, Дзмітрый Смольскі (напісаў для мяне 4 цыклы), Уладзімір Солтан, Валянціна Сярых, Эдзі Тырманд, Леанід Гуцін, іншыя кампазітары. Шкада, што Гуцін не стаў яшчэ і пісьменнікам. Мы з ім рабілі капуснікі. У яго пачуццё гумару і разуменне, што такое гумар, проста фантастычнае. Гэта быў бы наш Жванецкі. Мы калісьці на стары Новы год рабілі капуснікі і ў тэатры таксама, але толькі для супрацоўнікаў. І трэба было паміж нумарамі невялікія рэпрызы ўстаўляць. Год 1981, у нас тады была першая рэканструкцыя тэатра. Усё фае перарабілі: яно ж было драўляным, стала каменным. А тады якраз пракладалі ў Мінску метро. І вось тэкст Лёні Гуціна: «Навіны дня. У той час як будаўнічыя арганізацыі горада, разварочваючыся ў патрэбным напрамку, перашкаджаюць рабоце гарадскога транспарту, у фае нашага тэатра завершаны аддзелачныя работы станцыі метро «Оперны тэатр». У сувязі з чым адміністрацыя тэатра звяртаецца ў Мінгарвыканкам з прапановай аб перайменаванні нашага тэатра з тэатра «Ля Скал» у Метрапалітэн-Опера». Маленькае тлумачэнне. Побач з тэатрам ёсць кафэ. У першыя гады яго

існавання там на сценах былі намаляваны горы, таму сярод мінчукоў кафэ называлі «Чорныя скалы», адсюль і «Фальклорная» назва тэатра — тэатр «Ля Скал».

Яшчэ для мяне пісаў Сяргей Картэс. На вершы Максіма Танка ён стварыў вакальны цыкл «Закон захавання матэрыі». Адметны піцёрскі кампазітар Ігар Маціеўскі. Сам родам з Харкава, скончыў львоўскую кансерваторыю, паступіў у Піцэр у аспірантуру, закончыў, стаў фалькларыстам. Адна з беларускіх аспірантак падавала яму зборнік «Вянок» Максіма Багдановіча. Дык Маціеўскі калі прачытаў (расказваў мне), узрушыўся ад таго, што ўспомніў: на гэтай мове размаўляла яго бабуля.

— **На беларускай?**

— Так. І ён вывучыў беларускую мову! І стаў збіраць беларускі фальклор, прычым дзе: на Смаленшчыне, на Беласточчыне. Любімым яго паэтам стаў Максім Багдановіч. Мне таксама больш за ўсіх падабаецца Багдановіч.

Віктар Скорабагатаў (другі злева) з калегамі.

— **У вас ідзе вялікі юбілей, гучная дата, 70 гадоў.**

— Я звяртаў увагу неаднаразова, пачынаючы са службы ў ансамблі Балтыйскага флоту, што вельмі часта мой дзень нараджэння прыпадаў на выступленні. Пра якія гуляніі магла ісці гаворка? Гэта катэгарычна немагчыма. Я настолькі да гэтага прызвычаіўся, што практычна ніколі не святкаваў. Дзень як дзень, нічога асаблівага.

— **Віктар Іванавіч, немагчыма не заўважыць ваш талент слова, майстэрства прамоўніцкага выступлення. Адчуваецца, што літаратура вам не чужая. Як звязаны ў вашай творчасці музыка і слова?**

— Калі пасябруеш з такімі асобамі, як Уладзімір Мархель, Васіль Сёмуха, Рыгор Барадулін, то воляй-няволяй прыпадабняеш ім. Ёсць такія часопіс «Роднае слова». Шмат гадоў ім кіраваў Міхась Шавыркін (вельмі шкада, але яго ўжо няма з намі). Ён за мной паўгода хадзіў, упрошваў зрабіць публікацыі па анталогіі беларускай вакальнай музыкі. Ён чакаў ад мяне артыкулаў пра Полацкі сшытак, псалмы Сімяона Полацкага, «Жальбы», «Куранты» і гэтак далей. Каб ён адчапіўся, кажу: «Міхась, я пагаджуся толькі ў адным выпадку — калі побач з артыкулам будучы ноты». Ён сказаў: «Добра». І гады тры кожны месяц я даваў яму артыкул з нотамаі (іх рабіла Ганна Барысаўна Каржанеўская).

А наконт прамоўніцтва... У тэатры была такая прымаўка ў 1980-я гады. «Ідзеш па горадзе, глядзіш афішы філармоніі: спявае Скорабагатаў, ідзеш побач з оперным тэатрам, глядзіш афішы: спявае Скорабагатаў, прыходзіш дадому, уключаеш тэлевізар: спявае Скорабагатаў, уключаеш радыё: спявае Скорабагатаў, уключаеш прас...» Цяпер гавораць па-іншаму: «Неасцярожна задаў пытанне Скорабагатаву — спыніўся хвілін на сорок».

— **А як вы ставіцеся да чытання?**

— У 1980-я ў адным з часопісаў выйшаў «Майстар і Маргарыта» Булгакава, а мой сябар Аркаша Гураў выпісваў яго і даў мне пачытаць. Мяне вельмі ўразіў гэты твор, і я гатовы быў чытаць яго бясконца!

— **Стыль пісьма? Сюжэт?**

— І тое, і другое.

— **Думаеце, Булгакаў геній?**

— Безумоўна. Калі я быў на стажыроўцы ў Ла-Скала, зайшоў у Рыме або

ўражанне, быццам напісана цяпер? Правільна — знайсці другі, трэці «сённяшні» план і выявіць праз сябе для сваёй публікі — задача артыста. І тут важны інтанацыйны рад. Выявіць інтанацыйным радам сённяшняю рэальнасць. Калісьці мой калега Грыша Палешчук у якасці анекдота расказаў тое, што я абавязкова даводжу кожнаму свайму студэнту. Што такое інтанацыя? Інтанацыя, не змяняючы ні слова, ні рытму, ні музыкі, можна змяніць сэнс на 180 градусаў (спявае прыклад з Глінкі на вершы Пушкіна «Я помню чудное мгновенье» няшчотна: «В душе настало пробуждение», далей з абурэннем: «и тут опять явилась Т-ы-ы»). Вось так жа я ствараў сваіх герояў, якіх іграў. Я не мяняў ні слоў, ні музыкі, ні мізансцэн — знаходзіў уласны шлях. Напрыклад, на што я звярнуў увагу ў «Чароўнай флейцы» ў Папагено: Паміна з таго часу як апошні раз з ім пабачылася, ніводнага разу пра яго не ўспомніла. Таксама і Таміно. Ніхто не ўспомніў. Фінальная сцэна пачынаецца з абсалютнага мінуса, заканчваецца дуэтам Папагено і Папагены — абсалютны плюс. І я прыгадаў гэтую апошнюю сцэну ў фільме шведскага рэжысёра: яны сядзяць на дрэве, а падзеі адбываюцца зімой, і ўсё вакол пачынае расквечвацца. І тут я ўспомніў, як аднойчы амаль памёр мой тата. У яго была клінічная смерць. І ён вельмі змяніўся ў паводзінах. Я пытаўся ў яго, чаму так здарылася. Ён адказаў: «Разумееш, у той момант, калі я ўжо не быў жывы, але яшчэ не быў мёртвы, перада мной як кіно прайшло ўсё жыццё: ад нараджэння да смерці». Цяпер ужо вядома, што гэта за эфект: мозг шукае магчымасці вярнуцца да жыцця. І я раптам зразумеў, што адбылося ў той момант, калі Папагено вырашыў павесіцца і хлопчыкі спявалі: «Пастой! Пастой!» Дык вось я іграў Папагено, які павесіўся. У той момант, калі ён ужо не быў жывы, але яшчэ не быў мёртвы, перад ім прайшла яго мара, якая так і не спраўдзілася. Вось каго я іграў у «Чарадзейнай флейцы». «Мне жыць на свеце нет, доброй ночи, лживый свет», — і накідвае вяроўку. Што адметна, на мой погляд, на гэты кавалак музыкі яўна абавіраўся, калі пісаў «Зімовую дарогу», Шуберт. Бо менавіта з гэтых інтанацый і вырасла «Зімовая дарога», сапраўдная трагедыя.

— **Віктар Іванавіч, ваша дзецішча «Беларуская капэла» хутка будзе адзначаць 30-годдзе з дня першага выступлення. З чым вы прыйшлі да яго?**

— Мы ўзнавілі творы каля 200 кампазітараў. У іх ліку той жа Станіслаў Манюшка. Хто ж цяпер не ведае пра тое, што ён мінчанін? А хто ведае яго творчасць? На той момант, калі мы пачалі адраджаць яго музыку, мінчане, акрамя славытага прозвішча, нічога не ведалі. Каб узнавіць, трэба знайсці ноты, прыйсці да ўсведамлення таго, што гэта беларуская культура. Як ноты ўзнавілі, трэба прывесці іх у адпаведнасць з сучаснай нотаграфіяй, выканаць (а на гэта ідзе шмат часу), далей — зафіксаваць. Як пра Скарыну ёсць цудоўны раман «Напісанае застаецца», так можна пра нашу дзейнасць сказаць: «запісанае застаецца». Такім чынам, абавязкова зафіксаваць у аўдыёварыянцы, а пажадана — у відэа. Трэба выдаць гэтыя ноты, каб яны ўвайшлі ў працэс навучання, каб выходзіліся новыя пакаленні беларускіх музыкантаў, якія б ведалі гісторыю сваёй культуры.

Гутарыла Наталля СВЯТЛОВА, фота аўтара

Простыя рэчы

«Мастакі бліжэй нам, чым паэты...»

Не сакрэт, што паэтычны дуэт Соф’і Шах і Ізяслава Катлярова, вядомы ўзаемаперакладамі, вянкамі санетаў, грунтоўнымі паэтычнымі творамі на гістарычную тэматыку, з’яўляецца сямейнай парай. За дзясяткі сумесна пражытых гадоў яны сталі падобнымі адно да аднаго, і захапленні ў іх агульныя. Ізяслаў Катляроў — адзін з заснавальнікаў дзяржаўнай карціннай галерэі «Традыцыя», Соф’я Шах на працягу 17 гадоў яго дырэктарства заўжды дапамагала ў арганізацыі выступленняў. Пра тое, чым жывуць творцы, сённяшняя гутарка.

— Раскажыце, якім чынам вы, спадар Ізяслаў, спрычыніліся да заснавання карціннай галерэі ў вашым горадзе?

— Любое захапленне — ад захаплення самім жыццём. А якое жыццё без выяўленчага мастацтва?! Жывапіс — гэта паэзія, якую бачыш. Невыпадкова Забалоцкі заклікаў: «Любіце жывапіс, паэты!» А ў мяне з’явіліся нейкія радкі, якія сталі падагульняльнымі ў адным з вершаў: «Художнікі мне бліжэ, чым паэты. Я живопись читаю, как стихи...» Соф’я цалкам падзяляе гэтае меркаванне. Так сталася пасля васьмі ўжо амаль 30-гадовай нашай далучанасці да галерэі «Традыцыя» імя Германа Пранішнікава. У наступным верасні будзем адзначаць яе юбілей.

Ініцыятарам і адным з заснавальнікаў я стаў па настойлівай просьбе мастака, чыё імя зараз мае гэтая дзяржаўная ўстанова культуры. Мы адразу ж вырашылі, што экспанаванне будзем пераважна класічнае, традыцыйнае выяўленчае мастацтва. У нас выстаўлялі свае творы амаль усе народныя мастакі Беларусі і тыя, чыя творчасць натхняецца рэальнасцю жыццёвых адчуванняў Радзімы і сябе ў іх. Кожная выстаўка — гэта яшчэ і знаёмства з творцамі, многія з якіх сталі нашымі сябрамі. Гаўрыіл Вашчанка па маёй ініцыятыве і пры садзейнічання тагачаснага губернатара Гомельшчыны Аляксандра Якабсона займаў сваю карцінную галерэю ў абласным горадзе. Сябравалі з Леанідам Шчамялёвым, Уладзімірам Стальмашонкам, Анатолям Бараноўскім, Валерыем Шкарубам, Уладзімірам Сулкоўскім, якіх, на жаль, ужо няма на свеце, увасобленым імі на ўсе часы. Поўняць нас прыгажосцю светаадчування нашы цяперашнія сябры Васіль Шارانговіч, Віктар Альшэўскі, Святлана Курашова, Алена Бараноўская, Віталь Герасімаў, Эдуард Астаф’еў, Валеры Малахаў і Уладзімір Слабодчыкаў, які, дарэчы, нядаўна стаў народным мастаком Беларусі... Каб пералічыць усіх, давядзецца заняць газетную плошчу, адведзеную для інтэр’ю. Пра кожную экспазіцыю я пісаў рэцэнзіі, якія друкаваліся ў рэспубліканскіх і расійскіх перыядычных выданнях. А колькі было натхняльных сустрэч!.. У выніку з’явіўся ў нас з Соф’яй паэтычны альбом «Перазоў», у якім пад рэпрадукцыямі карцін змешчаны нашы вершы. Пра тое, як стваралася гэтая маляўнічая кніга, можна раскажаць і нешта цікавае.

Фота з асабістага архіва І. Катлярова.

— Згадайце самае незвычайнае.

— Ініцыятыву праявіла Соф’я. Яна першая і напісала свае вершы, прысвечаныя карцінам. А мне кожную раніцу прыносіла да пісьмовага стала той ці іншы твор, прапановуючы пісаць менавіта аб ім. І я вымушаны быў, бо адно — адмовіць ёй і зусім іншае — адмовіць твору. Міжволі прыгадаў, як Купрын пасля скандальнага разыходжання з жонкай зняў кватэру насупраць дома, дзе яна жыла, і кожны вечар прасіўся да яе на начлег. Тая прычэпіла на дзверы ахоўны ланцужок, і калі Купрын прасоўваў новы раздзел «Поединка», над якім тады працаваў, прапускала яго. Але потым заўважыла, што ён падсоўвае ёй адзін і той жа раздзел. І не пусціла. Ён сядзеў на ганку і ледзь не плакаў: «Ну не пішацца, Маша! Пусці...» Ды, як яна сама піша ў мемуарах: «Мне было шкада яго, аднак я не ўпускала і прымусіла ўсё ж напісаць гэты класічны твор...» Ланцужка ў нашай кватэры ніякага не было, але ж...

Дарэчы, Соф’я не абмежавалася паэтычнымі творамі аб выяўленчым мастацтве. Яна пайшла далей — пачала маляваць сама...

— Што адбываецца ў галерэі акрамя выставак карцін? Які ўдзел у жыцці «Традыцыі» прымала ўсе гэтыя галы спадарыня Соф’я?

— Галерэя стала адным з цэнтраў культурнага жыцця не толькі Светлагорска. Вось што, у прыватнасці, сказаў аб ёй Шчамялёў: «Светлагорская галерэя мае самы высокародны, пачуццёвы, эстэтычны сэнс. Яна вучыць, але не павучае. Яна ўдзячна ставіцца да тых мастакоў, якія ў ёй выстаўляюцца, і да ўсіх тых, хто ў ёй бывае. І на гэтую я ўдзячнасць проста нельга не адказаць узаемнасцю». У нас лічаць за гонар выстаўляцца не толькі мастакі Беларусі, але і іншых краін. І зараз пры нашым з Соф’яй садзейнічання можна пачаць экспазіцыю твораў полірэлізтаў з Санкт-Пецярбурга. Кожная выстаўка — гэта яшчэ

і шчырая сустрэча з мастаком. Праходзіць яна на такім адухоўленым уздыме, што нашы госці ахвотна пакідаюць у фонд галерэі адзін, а то і больш сваіх твораў для папаўнення яе фонду, які зараз налічвае больш за 700 карцін і шмат скульптурных выяў малой формы. Менавіта галерэя наладжвала пленэры для жывапісцаў і скульптараў. Не толькі рэспубліканскія, але і міжнародныя. Аб значэнні фонду можна меркаваць і па тым, што ў свой час частка яго экспанавалася ў Нацыянальным мастацкім музеі Беларусі і прайшла з сенсацыйным поспехам. Называлася экспазіцыя «Мастацтва са светлага горада». Дарэчы, Уладзімір Іванавіч Пракапцоў — даўні сябар галерэі. Ён і сам некалькі разоў выстаўляў уласныя творы ў нас. Галерэя мела дзве залы, а зараз іх пяць. Экспазіцыйныя магчымасці пашырыліся.

Што ж датычыцца Соф’і, то ўсе мае галерэйныя клопаты з самага пачатку былі і застаюцца яе клопатамі. Але гэтага ёй аказалася недастаткова, і яна сама стала мастачкай. Удзельнічае ў выстаўках, а ў Азарыцкай школе, якую скончыла ў свой час, пастаянным экспазіцыя твораў займае ўсё калідор аднаго з паверхавых будынка. Сама яна пра гэта засведчыла кнігай вянка вянкаў «І фарбамі спаваць паспрабавала». Спраба аказалася ўдалай.

— Што спадарыня Соф’я дае для літаратурнай творчасці малявання?

— Для яе гэта вельмі натуральны працяг паэзіі слова. Фарбамі іншы раз можна сказаць больш, чым літарамі. Тут ёй часам удаецца вымавіць невымоўнае. І калі такое здараецца, адчувае сябе шчаслівай. Праўда, як сціпла прызнаецца яна, так бывае вельмі і вельмі рэдка. Знаёмства з самымі лепшымі мастакамі краіны, гутаркі з імі ў іх майстэрнях — вельмі добрая школа, калі хочаш вучыцца! Але ўсё залежыць ад светаадчування, ад падсвядомасці. Фарбамі маляваць словы, а словамі — фарбы, — вось што вызначае сутнасць яе памкненняў.

— Якія сюжэты яна ўвасабляе, якіх герояў?

— Перш за ўсё, піша азарыцкія краявіды. Яны не толькі цяперашнія, але і тыя, што засталіся ў страчанай мінуўшчыне. Ахвотна ўвасабляе партрэты блізкіх людзей. Адзін з іх прысвечаны самому Вашчанку. Яна напісала Гаўрыіла Харытонавіча на светлагорскай набярэжнай. І народны мастак быў прыемна здзіўлены, выказаў ёй сваю шчырую ўдзячнасць. Але калі мяне пытаюцца, чаму я праз 17 гадоў дырэктарства ўсё ж звольніўся з галерэі, паўжартам адказаваю, што Соф’я ўсё часцей пачала падыходзіць да галерэйнага піяніна і нейка неапама найграваць знаёмае. Зразумела, што калі яна яшчэ і кампазітаркай стане, то спакою не будзе. А ў кватэры нашай, дзякуй Богу, піяніна няма. Вось і звольніўся... Ды калі сур’ёзна, то «звольніцца» са сваёй прыхільнасці да выяўленчага мастацтва немагчыма.

Таццяна БУДОВІЧ

зваротная сувязь

Сапраўднае і казачнае

Праграма «Літаратурная анталогія» на канале «Культура» Беларускага радыё прапануе працяг рамана Георгія Марчука «Крык на хутары». У «Радыёбібліятэцы» гучыць твор Івана Шамякіна «Вялікая княгіня». Апаўяданні беларускіх і замежных аўтараў чакуюць слухачоў у праекце «Літаратурныя гісторыі» ў вячэрнім эфіры выхадных.

Для аматараў паэзіі па выхадных выхадзіць праграма «Прачулым радком», якая гэтым разам прапануе вершы Ніла Гілевіча (да 90-годдзя з дня нараджэння паэта).

Змест праграмы «Радыётэатр плюс» у суботу і нядзелю складзе радыёспектакль «Родныя дзеці» па аднайменным рамана ў вершах Ніла Гілевіча. Прыхільнікам дзіцячага радыётэатра канал «Культура» прапануе адпаведныя сустрэчы ў суботу і нядзелю ў 10.05. Чытанні

для маленькіх ладзяцца таксама па буднях у межах праекта «Дасціпныя. Нястомныя. Кемлівыя». У гэтыя дні гучаць старонкі кнігі Людмілы Рублёўскай «Прыгоды мышкі Пік-Пік». Штоўечар у 21.00 — «Вячэрняя казка» для маленькіх.

Публіцыстычны суботні праект «Кнігарня» пазнаёміць з літаратурнымі падзеямі і навінкамі беларускіх выдавецтваў, а таксама са зместам свежага нумара штотыднёвіка «ЛіМ».

У нядзелю ўвасе слухачоў — праект Навума Гальперовіча «Сюжэт для вечнасці». Госць эфіру радыёверсіі праграмы «Суразмоўцы», што гучыць у нядзелю і сераду, Сяргей Важнік, дэкан філалагічнага факультэта БДУ.

У праграме магчымы змены. Расклад перадач канала «Культура» даступны на сайце www.radiokultura.by і ў сацыяльных сетках.

2 кастрычніка — 125 гадоў з дня нараджэння Мікалая Дучыца (1896—1980), жывапісца, графіка.

2 кастрычніка 90-годдзе адзначае Мікалай Ільінскі, член Саюза пісьменнікаў Беларусі.

3 кастрычніка — 140 гадоў з дня нараджэння Людміры Міхала Рагоўскага (1881—1954), польскага кампазітара, дырыжора, творчасць якога звязана з беларускай музычнай культурай.

3 кастрычніка — 90 гадоў з дня нараджэння (1931—2020) Ірыны Савельевай, артысткі балета, педагога, заслужанай артысткі Таджыкскай ССР, народнай артысткі БССР.

4 кастрычніка — 280 гадоў з дня нараджэння Францішка Карпінскага (1741—1825), паэта-сентыменталіста, асветніка.

4 кастрычніка — 85 гадоў з дня нараджэння Аляксея Майсейчыка (1936—2002), літаратуразнаўца.

6 кастрычніка — 145 гадоў з дня нараджэння Яна Булака (1876—1950), беларускага і польскага этнограф, майстра мастацкай краязнаўчай фатаграфіі, фалькларыста.

6 кастрычніка 75-гадовы юбілей адзначае Аляксандр Пашкевіч, жывапісец, графік.

6 кастрычніка 60-годдзе святкуе Алена Рудэнка, мовазнаўца.

7 кастрычніка 85 гадоў спаўняецца Івану Цітаўцу, паэту-песенніку, члену Саюза пісьменнікаў Беларусі.

8 кастрычніка — 190 гадоў з дня нараджэння Міхала Ельскага (1831—1904), скрыпача, кампазітара, музычнага пісьменніка.

8 кастрычніка — 125 гадоў з дня нараджэння Уры Фінкеля (1896—1957), крытыка, літаратуразнаўца. Пісаў на яўрэйскай і беларускай мовах.

8 кастрычніка — 100 гадоў з дня нараджэння Івана Утарушына (1921—1978), мастака дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва, жывапісца, педагога.

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб’яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная калегія:
Таццяна Арлова
Алесь Бадак
Дзяніс Барсукоў
Віктар Гардзей

Уладзімір Гніламёдаў
Вольга Дадзіёмава
Жана Запартыка
Анатоль Казлоў
Анатоль Крэйдзіч
Віктар Кураш

Алесь Марціновіч
Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220034, Мінск, вул. Захарова, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 325-85-25
намеснікі галоўнага рэдактара — 377-99-72, 224-66-74

адказны сакратар — 377-99-72
адзел крытыкі і бібліяграфіі — 317-20-98
адзел прозы і паэзіі — 317-20-98
адзел мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень у пятніцу.
Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны для настраўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай інфармацыі № 7 ад 10.12.2012, выдадзенае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар Аляксандр Мікалаевіч КАРЛЮКЕВІЧ
Нумар падпісаны ў друк
30.09.2021 у 11.00
Ум. друк. арк. 3,72
Наклад — 660

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства «Выдавецтва "Беларускі Дом друку"»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004 г.
г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1.
Індэкс 220013
Заказ — 2634
Д123456789101112
М123456789101112
Рукапісы прымаюцца толькі ў электронным выглядзе (праграма Microsoft Word), не вяртаюцца і не рэзюмуюцца. Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі аўтараў публікацый. Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія прыводзяцца ў публікацыях, у адпаведнасці з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.